

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Tomáš Vaněk

Právní formy perzekuce občanů Protektorátu 1939 – 1945

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Katedra: právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): říjen 2010

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne .....

.....

Poděkování:

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce panu Prof. JUDr. Janu Kuklíkovi, DrSc. za cenné rady, připomínky a pomoc při dokončování mé diplomové práce.

Obsah

Obsah	0
Úvod.....	5
1. Vznik Protektorátu Čechy a Morava	6
1.1 Od Mnichova k vyhlášení Protektorátu	6
1.2 Obsazení českých zemí a zřízení Protektorátu Čechy a Morava	7
1.3 Výnos Vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava.....	10
1.4 Dopad okupace na Ústavní listinu Československé republiky ze dne 29. února 1920	13
1.5 Charakter Protektorátu Čechy a Morava	15
2. Formy a druhy perzekuce v historii	17
3. Trestní perzekuce občanů protektorátu	21
3.1 Od německé okupace po jmenování Heydricha zastupujícím říšským protektorem	21
3.2 Od Heydrichova jmenování zastupujícím říšským protektorem po jeho smrt	27
3.3 Období německého státního ministerstva v čele s K. H. Frankem	32
4. Hospodářská perzekuce	35
4.1 Pojetí hospodářství Československa a Německé říše	36
4.2 Reorganizace hospodářství protektorátu podle říšských vzorů	37
4.3 Důsledky okupační reorganizace hospodářství a metody německé hospodářské politiky v protektorátu	39
4.4 Německé centrálně řízené hospodářství a jeho hlavní rysy	41
4.5 Germanizace hospodářství protektorátu	46
4.6 Stav hospodářství po ukončení okupace	48
5. Majetková perzekuce ve vztahu k židovskému obyvatelstvu	49

5.1 Způsob a etapy majetkové konfiskace židovského majetku.....	49
5.2 Arizace židovského majetku.....	53
5.2.1 Arizace a její mechanismus	54
5.2.2 Úloha bank v arizačním procesu a arizační úvěr	57
5.3 Právní předpisy o židovském majetku v Protektorátu Čechy a Morava.....	59
5.3.1 Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku	59
5.3.2 Přehled prováděcích výnosů říšského protektora k nařízení o židovském majetku.....	63
Závěr	65
Seznam použitých zkratk	68
Seznam použité literatury	69
Summary	

Úvod

Zadané téma mé diplomové práce je Právní formy perzekuce občanů Protektorátu 1939 – 1945. Okupace českých zemí nacistickými vojsky v březnu 1939 a následné zřízení Protektorátu Čechy a Morava patří k černému období historie našeho státu. Nacistická politika prováděná na území Protektorátu měla zastrašit, demoralizovat a zdecimovat český národ. Pro české obyvatelstvo měla tíživé až tragické následky. Jejím hlavním cílem bylo využít ekonomický a hospodářský potenciál Čech a Moravy pro potřeby nacistického Německa. Cílem této práce je zkompletovat a popsat právní formy perzekuce obyvatel, které nacisté na území Protektorátu používali, popsat jejich mechanismus a především jejich následky pro české obyvatelstvo a českou zemi.

V úvodní části jsem se pokusil shrnout nejen historické okolnosti, které předcházely okupaci, ale zvláště vyložit a rozebrat základní právní normu, na základě které byl Protektorát zřízen, kterou byl Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, a její dopad na český právní řád.

V následující kapitole jsem pojednal obecně o perzekuci, o jejích druzích, formách a na uvedených příkladech ukázal, jakým způsobem se tyto druhy a formy často prolínají. Ve zbývajících kapitolách jsem se soustředil na určité odvětví perzekuce. Jako první sem se zaměřil na trestní perzekuci. Tuto kapitolu jsem rozdělil do tří částí podle vrcholných představitelů okupační správy. Popsal jsem v ní pro jednotlivá období typické prostředky nejenom právní perzekuce a na příkladech ukázal jejich zruďné následky, které měli pro český národ.

V následující kapitole jsem se věnoval hospodářské perzekuci českých zemí. V této kapitole jsem se soustředil na metody, jakými okupanti doslova vysávali české hospodářství a zneužívali ve svůj prospěch. V poslední kapitole jsem se zaměřil na majetkovou perzekuci Židů. V této kapitole jsou popsány jednotlivé etapy arizace židovského majetku i její mechanismus a prostředky používané okupanty dokumentované na řadě příkladů. Dále jsou v této kapitole rozebrány a popsány hlavní právní normy, na jejichž podkladě ke konfiskaci židovského majetku docházelo.

V závěru jsem pak shrnul osobní poznatky a dojmy, které jsem nabyt během psaní této práce a studiu odborných materiálů. Na úplný závěr sem se věnoval otázce reparací a odškodnění za škody a zločiny, které za období Protektorátu nacisté

způsobili, zvláště pak na odškodnění židovského obyvatelstva českých zemí.

1. Vznik Protektorátu Čechy a Morava

1.1 Od Mnichova k vyhlášení Protektorátu

Dne 29. září 1938 se v Mnichově dohodli zástupci Velké Británie, Francie, Itálie a Německa na odstoupení pohraničních území Československa. Zástupci československé strany byli přítomni, ale nebyli k samotnému jednání vůbec přizváni. Československu byl tak výsledek Mnichovské dohody pouze oznámen prostřednictvím českého velvyslance Vojtěcha Mastného, kterému byl předán výsledný text dohody, aby o něm informoval pražskou vládu. Mnichovská dohoda, která byla českými politiky označována např. jako „Mnichovská zrada“, předurčila osud československého státu a národa. Po přijetí mnichovského diktátu 5. října 1938 abdikoval prezident Eduard Beneš.¹ Po abdikaci Beneše a přijetí ústavního zákona o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusy, byl 30. listopadu 1938 jako nezávislá a respektovaná osobnost jmenován novým prezidentem uznávaný právník dr. Emil Hácha.

Důsledkem Mnichova nebylo pouze odstoupení Sudet nacistickému Německu a východní části českého Těšínska Polsku, nýbrž také tzv. vídeňská arbitráž, na jejímž základě bylo rozhodnuto zástupci Německa, Itálie, Maďarského království a Československa o odstoupení značné části území jižního a východního Slovenska, které Československo získalo roku 1920 na základě Trianonské smlouvy a také jihozápadní část Podkarpatské Rusy ve prospěch horthyovského Maďarského království.²

Odstoupením pohraničních území Německu, Polsku a Maďarsku byla pozice Československé republiky značně oslabena. Země ztratila podstatnou část svého území.³ Docházelo k vyhánění Čechů a pronásledování německých antifašistů a Židů. Kritická situace nastala zvláště v dopravě, kde musela být přeorganizována železniční síť, neboť

---

¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda

² http://cs.wikipedia.org/wiki/Prvn%C3%AD_v%C3%ADde%C5%88sk%C3%A1_arbitr%C3%A1%C5%BE

³ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 12

se mnohé do té doby hlavní železniční tratě staly peážními, tedy procházejícími přes cizí území. Velký zásah dostala i ekonomika, kdy oblasti, které získalo Německo, byly poměrně dobře průmyslově rozvinuté a ekonomický potenciál těchto oblastí mohla Třetí říše snadno využít na rozdíl od Maďarska, které získalo převážně území zemědělského charakteru.⁴ Přenecháním pohraničních oblastí přišlo Československo o soustavu pohraničních pevností, kterou začalo budovat již v roce 1934. V té době vyhlásil předseda úřednické vlády gen. Jan Syrový všeobecnou mobilizaci. Československo dokázalo během 5 dnů shromáždit přes 1 000.000 vojáků a bylo připraveno se bránit. Bohužel na konflikt proti soupeři jako Německo nebyla československá armáda zcela připravena, navíc bylo dáno najevo československým orgánům ze strany Francie a Velké Británie, že v případě napadení Československa vojsky nacistického Německa, nebudou plnit své závazky vyplývající z uzavřených spojeneckých smluv.⁵

Mnichov zásadně změnil poměr sil na mezinárodní scéně a znamenal zhroucení záruk bezpečnosti pro malé středoevropské státy. Ačkoliv se svět radoval z iluze zachráněného míru, největšího vítězství dosáhl Adolf Hitler, kterému se otevřela cesta k uskutečnění jeho expanzivních plánů a nabytí jistoty, že se těmto plánům nebude nikdo moci postavit do cesty.⁶ To mělo mít pro již tak oslabené a podlomené Československo v blízké budoucnosti další tragické následky.

1.2 Obsazení českých zemí a zřízení Protektorátu Čechy a Morava

Dne 14. března 1939 ve večerních hodinách přijel dr. Emil Hácha spolu s ministrem zahraničních věcí dr. Chvalkovským zvláštním vlakem na Anhaltské nádraží do Berlína. Tam je už očekával šéf prezidiální kanceláře říšského kancléřství Otto Meissner spolu s československým vyslancem dr. Mastným. Ještě v noci navštívil Hácha říšský ministr zahraničních věcí Joachim von Ribbentrop.⁷ Hlavní jednání však nastalo až poté, kdy byl Hácha pozván k Hitlerovi.

Jednání zahájil Hácha prohlášením, že si váží osobního setkání se státníkem, se kterým se již dlouho přál seznámit. Představil se jako bývalý správní soudce, který stál

---

⁴ http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda

⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda

⁶ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 9

⁷ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 18

mimo politický život a funkci prezidenta přijal, když mu byla předložena jako jeho vlastenecká povinnost.⁸ Poté přešel ke slovenské otázce, neboť ji považoval za jediný důvod berlínské návštěvy. Odmítl slovenské názory, že by odvoláním slovenské vlády a jmenováním nové porušil ústavu. Naopak jako právník věděl, že rozpuštění vlády bylo provedeno legálně. Dále uvedl, že je přesvědčen, že osud Československa je položen ve vůdcových rukou, a věří, že v jeho rukou je o národ dobře postaráno. Také vyslovil naději, že bude mít Hitler porozumění pro právo Československa na národní život s nejlepším vztahem k Německu.⁹

Na toto Hitler ve svém monologu odpověděl, že je jeho úmyslem, aby český národ nerušeně žil, vzápětí však oznámil, že dnes v 6 hodin ráno vpadne německá armáda do Československa s úmyslem obsadit ho. Háchovi byly předloženy dvě verze řešení vztahu Československa a Německa. Pokud vpád německých vojsk proběhne bez odporu, bude možné dát Československu jistou národní volnost a autonomii. Pokud by vpád vojsk nacistického Německa vedl k odporu a boji, bude odpor všemi dostupnými prostředky fyzické síly zlomen a nebude možno Československu poskytnout slíbené úlevy.

Zaskočený Hácha uvedl, že mu je situace zcela jasná a že jakýkoli odpor by byl nesmyslný, ale při velice krátké době pouze několika hodin i jako vrchní velitel branné moci nemá možnost zabránit odporu obyvatelstva. Poté mu Hitler umožnil prostřednictvím telefonního zařízení říšské kanceláře poradu s domácí vládou. Ministerský předseda Beran sdělil, že členové vlády mají k Háchovi plnou důvěru¹⁰ a bude zajištěno provedení Háchových směrnic, tak aby obsazení území a odzbrojení armády proběhlo hladce a nedošlo nikde ke krveprolití.

Časně ráno dne 15. března 1939 po trvalém nátlaku a vyhrožování zničením a bombardováním českého území podepsal v úřadovně říšského kancléře Hácha spolu s Chvalkovským dokument, jímž svěřili osud českého lidu a české země do rukou vůdce

---

⁸ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 18

⁹ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut terezínské iniciativy, 2000, s 7

¹⁰ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut terezínské iniciativy, 2000, s 8, 9

německé říše, který toto prohlášení přijal a vzal český národ pod ochranu Německa.¹¹ Tímto úkonem se Hácha dopustil překročení pravomocí prezidenta, když ústavní listina z roku 1920 neopravňovala hlavu státu ke vzdání se státní suverenity.¹² To musel Hácha jako zkušený právník vědět, i to, že jeho podpis na tomto dokumentu je bezcenný, avšak toto prohlášení bylo určeno především pro zahraničí, aby bylo dáno najevo, že Česko-Slovensko, se podvolilo vůli Německa dobrovolně.

Druhý dokument, který byl podepsán, se týkal kapitulčních podmínek, které požadovala německá vláda. Prezident Hácha a ministr zahraničních věcí Chvalkovský se svým podpisem zavázali, že

1. Ozbrojené síly a policejní oddíly zůstanou v kasárnách a složí zbraně.
2. Bude vydán zákaz startu pro všechna vojenská, dopravní a soukromá letadla.
3. Protiletadlová děla a kulometry budou vytaženy z palebních postavení a odklizeny do kasáren.
4. Na letištích a jejich zařízeních se nebudou provádět žádné změny.
5. Nenastane žádné narušení veřejného života a bude zajištěna další práce všech úřadů, zvláště železnic a pošty.
6. Nedojde k narušení hospodářského života a bude zajištěna činnost bank, obchodu a průmyslu.
7. Ve veřejných projevech, v tisku, divadle, rozhlase bude zachována plná zdrženlivost.

Součástí

tohoto dokumentu byla i výhružná doložka, která oznamovala, pokud se oddíly armády postaví na odpor, budou ihned napadeny a zničeny. Vojenská letadla, která opustí svá pozemní místa, budou sestřelena a letiště, která se postaví na odpor, budou bombardována.¹³

V 6 hodin ráno 15. března 1939 tak překročily německé vojenské jednotky hranice a oficiálně začala německá okupace Čech a Moravy. Večer dorazil do Prahy i Hitler. Spolu s ním dorazil i ministr zahraničních věcí Ribbentrop, ministr vnitra Frick, státní sekretář v říšském ministerstvu vnitra Stuckart a také vedoucí říšské kanceláře

---

¹¹ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 19

¹² Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut terezínské iniciativy, 2000, s 8

¹³ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 26

Lammers, kteří ještě v noci z 15. na 16. března připravili znění Výnosu Vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava. Tento výnos, který měl představovat legální základ okupační politiky Německa, přečetl dne 16. března německý ministr zahraničních věcí Ribbentrop v pražském rozhlase.¹⁴ Teprve tímto aktem, a nikoliv podepsáním berlínského prohlášení, se části bývalého Česko – Slovenska staly součástí Velkoněmecké říše.

1.3 Výnos Vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava

Hitlerův výnos se skládá ze dvou základních částí. První z nich je preambule, kterou diktoval sám Hitler a která by měla historicky a politicky zdůvodňovat následující nařízení a která se nese zcela v jiném duchu než předchozí berlínské prohlášení.

Po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa česko-moravské země. Násilí a nerozum vytrhly je svévolně z jejich starého historického okolí a posléze jejich zapojením do umělého útvaru Česko-Slovenska vytvořily ohnisko stálého neklidu. Od roku k roku zvětšovalo se nebezpečí, že z tohoto prostoru, jako již jednou v minulosti, vyjde nové nesmírné ohrožení evropského míru. Neboť česko-slovenskému státu a jeho držitelům moci se nepodařilo organisovati rozumně soužití národních skupin, v něm svémocně spojených, a tím probuditi a zachovati zájem všech zúčastněných na udržení jejich společného státu. Tím však prokázal svou vnitřní neschopnost k životu a propadl proto nyní také skutečnému rozkladu.

Německá říše však nemůže v těchto pro její vlastní klid a bezpečnost stejně jako pro obecné blaho a obecný mír tak rozhodně důležitých oblastech trpěti žádné trvalé poruchy. Dříve nebo později musela by nésti nejtěžší důsledky jako mocnost dějinami a zeměpisnou polohou nejsilněji interesovaná a spolupostížená. Odpovídá tudíž příkazu sebezáchovy, jestliže Německá říše jest rozhodnuta zasáhnouti rozhodně k zajištění základů rozumného středoevropského řádu a vydati nařízení, která z toho vyplývají. Neboť dokázala už ve své tisícileté dějinné minulosti, že díky jak velikosti, tak i vlastnostem německého národa jediná jest povolána řešiti tyto úkoly.¹⁵

---

¹⁴ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 45

¹⁵ Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 341

Hitler se vůbec nedovolával toho, že Hácha vložil do jeho rukou osud českých zemí. Argumentoval tím, že z tohoto prostoru vyjde ohrožení evropského míru a zřízení Protektorátu Čechy a Morava bylo chápáno pouze jako akt obrany, kterým zajistí středoevropský řád. K tomuto byla povolána Německá říše, což je dáno její velikostí a vlastnostmi německého národa.¹⁶

Druhou část tvoří 13 článků, které upravují nové státoprávní uspořádání. Článek 1 prohlašoval bývalou Česko – Slovenskou republiku jako Protektorát Čechy a Morava za součást území Velkoněmecké říše. V článku 2 byla vymezena rozdílná státní příslušnost obyvatel Protektorátu. Obyvatelé, kteří byli příslušníky německého národa, se stali německými státními příslušníky, popřípadě podle zákona o říšských občanech z 15. září 1935 říšskými občany.¹⁷ Podle nařízení říšského ministra vnitra ze dne 20. dubna 1939, kterým bylo provedeno ustanovení článku 2 odst. 1 výnosu, dřívější českoslovenští státní příslušníci německé národní příslušnosti, kteří měli domovské právo v některé obci bývalých zemí České a Moravskoslezské dne 10. října 1938, nabyli německé státní příslušnosti s účinností od 16. března 1939, pokud jí již nenabyli na základě německo-československé smlouvy o státním občanství a opci z 20. listopadu 1938 s účinností již od 10. října 1938.¹⁸ Zákon o říšských občanech z 15. září 1935 především odlišil kategorii státních příslušníků a říšských občanů. Státními příslušníky byli chápáni ti, kteří jsou Říši zvláště zavázáni za poskytovanou ochranu. Kvalifikovanější kategorií byli říšští občané, kterým byla výslovně přiřazována politická a jiná práva. Říšské občanství se získávalo udělením dekretu o říšském občanství a říšským občanem se mohl stát jen státní příslušník německé krve nebo krve podobného charakteru.

Obyvatelé Protektorátu, kteří se na základě těchto předpisů stali německými státními příslušníky nebo říšskými občany, podléhali německé soudní pravomoci. Ostatní obyvatelé se stali příslušníky Protektorátu Čechy a Morava a podléhali

---

¹⁶ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 45

¹⁷ Petruv, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut terezínské iniciativy, 2000, s 14

¹⁸ Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 347, 348

protektorátní jurisdikci.¹⁹

K provedení článku 2 odst. 2 výnosu vůdce a říšského kancléře bylo později vydáno nařízení protektorátní vlády o protektorátní příslušnosti. Podle něj se s účinností od 16. března 1939 stali příslušníky Protektorátu dřívější česko-slovenští státní občané, kteří dne 16. března 1939 měli buď bydliště nebo domovské právo nebo nárok na určení domovského příslušnosti na území protektorátu, nebo kteří dne 10. října 1938 měli bydliště v některé obci bývalých česko-slovenských zemí, připojených tehdy k Německé Říši, při připojení si však zachovali česko-slovenskou státní příslušnost nebo ji znovu nabyli obcí. Dále byli protektorátními příslušníky příslušníci české národnosti, kteří dne 16. března 1939 měli domovské právo na Slovensku a v Karpatské Ukrajině.²⁰ V protektorátu tak existovaly 3 kategorie obyvatelstva, z nichž měla nejnižší a podřazené postavení kategorie protektorátních příslušníků.

V článku 3, odst. 1 bylo stanoveno, že Protektorát je autonomní a spravuje se sám. Tato autonomie byla však omezena v následujícím odstavci, v němž se stanovilo, že Protektorát vykonává své výsostné práva ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše.²¹ Tato výsostná práva měla být vykonávána jeho vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky.

V článku 4, který upravuje výkon funkce hlavy státu, je stanovena podmínka důvěry Vůdce a říšského kancléře. V článku 5 je vymezeno velmi silné postavení říšského protektora v Čechách a na Moravě jako zastávce říšských zájmů, kterého jmenuje Vůdce a jehož sídlem byla Praha. Říšský protektor měl podle tohoto článku úkol pečovat, aby bylo dbáno politických směrnic Vůdce, právo potvrdit členy vlády v jejích úřadech, které mohlo být odvoláno, právo na informace o všech opatřeních vlády Protektorátu a udílet jí rady. Proti opatření, která by mohla poškodit Říši mohl podat námitky a bylo by nebezpečí v prodlení právo vydat nařízení nutná ve společném zájmu. Odstavec 5 článku 5 byl dalším omezením autonomie. Na jeho základě se muselo upustit od vyhlášení zákonů, nařízení, jiných právních a správních opatření a

---

¹⁹ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 14, 15

²⁰ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 15

²¹ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 46

pravoplatných soudních rozsudků, podal-li protektor námitky.²²

Následující články omezovaly či zcela odebíraly protektorátu autonomii i v dalších oblastech. Podle článku 6 zahraniční věci Protektorátu, zejména ochranu jeho státních příslušníků v cizině zastávala Říše. Na základě článku 7 byla Protektorátu odebrána jeho vojenská ochrana, kterou mu nadále poskytovala Říše. Protektorát si mohl zřídit vlastní sbory, ale pouze pro udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku. Navíc organizaci, početní sílu a výzbroj určovala říšská vláda. Pod bezprostřední dohled Říše se dostala podle článku 8 doprava, pošta i telekomunikace. Na základě článku 9 byl protektorát připojen k celnímu území Říše a podléhal její celní výsosti. Článek 10 postavil na úroveň zákonného platidla vedle říšské marky korunu. Článkem 5, 11, a 12 se zákonodárná a výkonná moc v Protektorátu přesunula zcela do rukou a pod kontrolu Říše. Dle článku 11, pokud to vyžadoval společný zájem, mohla Říše vydávat předpisy s platností pro Protektorát. Pokud byla dána společná potřeba, mohla Říše dokonce převzít do vlastní správy správní obory a zřídit k tomu potřebné vlastní říšské úřady. Říšská vláda dále mohla učinit opatření k udržení bezpečnosti a pořádku.²³

Výnos z 16. března vytvářel jen určitý rámec, který byl vyplňován nařízeními říšského protektora. Podle článků 5 a 11 mohla být míra autonomie relativně velká, ale také mohla být podstatně omezena,²⁴ což se nakonec stalo a Protektorát se stal pouze prostředkem k realizaci nacistických okupačních cílů v Čechách a na Moravě.

1.4 Dopad okupace na Ústavní listinu Československé republiky ze dne 29. února 1920

Vznik Protektorátu Čechy a Morava a nacistická okupace nevedla k zániku ústavní listiny 1920, ale pouze k její suspendaci. Toto dočasné potlačení účinnosti ústavy a rozpor s předpisy uplatňovanými okupační silou se projevila v několika ohledech.

Okupací byly zcela popřeny zásady uvedené v preambuli k ústavní listině.

---

²² Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 342, 343

²³ Petruv, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut terezínské iniciativy, 2000, s 15, 16

²⁴ Brandes, D.: Češi pod německým protektorátem, okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945, Prostor, 1999, s 28

Zásady demokracie, spravedlivého řádu a svobody, byly nahrazeny autoritativním principem a systémem diskriminace a perzekuce. Nebylo možné použít úvodní články uvozovacího zákona, které řešily vztah mezi ústavní listinou a obyčejnými zákony a jejich přezkoumatelnosti.²⁵

Ustanovení hlavy první ústavní listiny porušena. § 1, ve kterém byl vyjádřen princip svrchovanosti lidu byl zcela popřen, když byl nahrazen principem vůdcovským. Vyjádření formy státu v § 2 jako demokratického s voleným prezidentem jako hlavou státu bylo ignorováno vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava s hlavou autonomní správy protektorátu v čele. Důsledkem okupace byl porušen i § 3, ve kterém byla vyjádřena jednotnost a nedílnost Československé republiky.²⁶

Již v pomnichovské tzv. druhé republice došlo k řadě ústavněprávních územních změn, které souvisely s tím, že se československý stát ocitl v německé zájmové sféře. Byl to zejména ústavní zákon ze dne 22. listopadu 1938 o autonomii Slovenské země a ústavní zákon ze dne 22. listopadu o autonomii Podkarpatské Rusi, jimiž byly vytvořeny dílčí vlády pro Slovensko a Podkarpatskou Rus. Tento stav odporoval jednotnému základu, na němž byla vybudována organizace výkonné moci ústavní listinou, která znala jen jedinou ústřední vládu.²⁷

Podle § 4 mělo být státní občanství jediné a jednotné. To však bylo okupačními předpisy rozdroleno do tří kategorií.

Z důvodu okupace nemohla být ani hlava druhá upravující moc zákonodárnou, složení a působnost Národního shromáždění a jeho obou sněmoven prováděna. Národní shromáždění bylo dne 21. března 1939 rozpuštěno a do 60 dnů nebyly podle § 31 provedeny volby nové.

Do struktury Národního shromáždění zasáhlo však již opatření Stálého výboru ze dne 27. října 1938, na jehož základě zanikl mandát členů Národního shromáždění

---

²⁵ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 17

²⁶ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 17

²⁷ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 17

z okupovaného území.²⁸ K suspendování práv parlamentu a k přenesení moci zákonodárné na moc výkonnou došlo již ústavním zákonem č. 330 Sb. z 15. prosince 1938 o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-Slovenské a o mimořádné moci nařizovací.

Ustanovení o moci vládní a výkonné, které upravovala hlava třetí, byla nepoužitelná. Na základě výnosu se stal prezident republiky hlavou autonomní správy Protektorátu Čechy a Morava. Národní shromáždění nemohlo zvolit prezidenta, který by před ním složil ústavní slib.

Vládní moc tak zanikla dne 16. března 1939, kdy vláda nemohla být ústavně jmenována, neboť neexistoval prezident republiky, který by ji mohl v souladu s Ústavní listinou jmenovat.²⁹ Vzhledem k zavedení německého soudnictví na území protektorátu byla suspendována i hlava čtvrtá o moci soudcovské.

Následující hlavy pátá, upravující občanská práva a svobody, či hlava šestá o ochraně národnostních menšin byly hrubě porušovány. Celý soubor práv a svobod, idejí rovnosti a zákazu diskriminace byl zcela nahrazen ideou národního společenství, diskriminace, perzekuce a principem nadřazenosti ras, který představoval základní myšlenku nacionálního socialismu, který se v Čechách i na Moravě začal po vzniku protektorátu uplatňovat.³⁰

1.5 Charakter Protektorátu Čechy a Morava

Protektorátní vztah mezi dvěma státy byl založen z pravidla smlouvou, jíž se slabší stát svěřil pod ochranu státu silnějšího a zároveň na něj přenesl pravomoc vedení svých zahraničních záležitostí. Tím se však nestával pouhou částí silnějšího státu, přesto že ztratil část své suverenity. Nepozbýval zcela mezinárodněprávní subjektivitu tak jako to bylo v případě vazalských států. V té době bychom mohli najít několik příkladů Protektorátu. Protektoráty se vyskytovaly např. v San Marinu, na Islandu, v Zanzibaru,

---

²⁸ Petruv, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 17

²⁹ Petruv, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 18

³⁰ Petruv, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 18

v Tunisu a Maroku.³¹

Podoba Protektorátu vytvořeného výnosem z 16. března 1939 se v mnohém odchylovala od teoretického pojmu, jak jej vykládala státoprávní věda a mezinárodní právo veřejné. Podle ustanovení Hitlerova výnosu měl Protektorát svým charakterem blíže k již zmíněnému vazalskému státu. Němci velice rychle vyloučili možnost, že by Protektorát mohl mít mezinárodní subjektivitu a postupně mu byla upřena i státní povaha.³²

Charakter Protektorátu Němci měnili podle aktuálního vývoje válečné situace a jejich zájmů v Protektorátu. Proklamace autonomie měla Německu posloužit ke krytí skutečné mocenské situace v Protektorátu i k dezorientaci o nacistických konečných cílech v řešení české otázky a to zahraničněpoliticky i vůči českému národu. Autonomní koncepci Němci také zvolili jako nejefektivnější metodu k mobilizaci materiálních i lidských rezerv českého prostoru v počáteční etapě existence Protektorátu. Koncepce autonomie Protektorátu zároveň umožňovala okupačním orgánům předstírat legalitu jejich činnosti na území Čech a Moravy.³³

---

³¹ Maršálek, P.: Protektorát Čechy a Morava, Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2002, s 25

³² Maršálek, P.: Protektorát Čechy a Morava, Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2002, s 26

³³ Petruš, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut terezínské iniciativy, 2000, s 24, 25

2. Formy a druhy perzekuce v historii

Formy a druhy perzekuce v historii

Co slovo perzekuce znamená a jaké jsou její podoby? Jaké formy perzekuce můžeme najít v dobách Protektorátu Čechy a Morava a jak se projevovала a promítala do osudů konkrétních lidí?

Slovo perzekuce jako mnoho jiných pochází z latiny ze slov per (po, pro, přes, skrze) a sequi (provázet). Do češtiny se překládá jako pronásledovat, či pronásledování. Nejpoužívanější definice hovoří o persekuci jako o soustavném pronásledování osoby či určité skupiny osob pro jejich národnostní, rasové, politické, etnické či národnostní příslušnost a to nejčastěji v autoritářských a totalitních společenských systémech.³⁴ Takováto definice perzekuce ale podle mého názoru otevírá prostor pro celou řadu výkladů či chápání tohoto slova. V užším chápání výkladu může být perzekuce chápána jako pronásledování se záměrem fyzické likvidace, či jiné formy fyzického poškození pronásledované osoby nebo skupiny osob. V širším slova smyslu může jít například o zastrasování, odepírání některých práv, bránění ve výkonu zaměstnání, či jiné činnosti. A to jak státem a jeho orgány, tak i jinými organizacemi a složkami na státu na první pohled nezávislymi.

Perzekuci osob a skupin osob bych rozdělil na perzekuci rasovou, založenou na příslušnosti k rozdílným rasám a etnikům, politickou, na základě rozdílné politické orientace a myšlení, národnostní, založenou příslušností k národnostní skupině a náboženskou, na základě rozdílného náboženského vyznání. Tato kategorizace samozřejmě není úplná, ukazuje jen různé druhy a skupiny osob, které se mohou na základě nějakého odlišného znaku či odlišného názoru a myšlení stát objektem perzekuce. V řadě případů se tyto skupiny mohou i prolínat.

Dále bych perzekuci rozdělil na státní, kdy dochází k perzekuci občanů na základě zákonů a předpisů vydávaných orgány státní moci a je prováděna silovými složkami států tak i občany jednajícími v rámci platných diskriminačních zákonů a na perzekuci vycházející z vůle nebo jednání občanů, kteří perzekuují určitou složku

---

³⁴ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Perzekuce>

společnosti navzdory platným a prosazovaným zákonům země. Na několika příkladech si můžeme tyto základní typy a rozdělení perzekuce občanů nebo skupin občanů ukázat a demonstrovat.

Nejznámějším příkladem rasové perzekuce je perzekuce židovského obyvatelstva za druhé světové války. K tomuto tématu se podrobněji vrátím v dalších kapitolách a popíši jednotlivé mechanismy arizace, tedy zabavování židovského majetku jako formu rasové perzekuce na území Protektorátu.

Příkladem perzekuce politické je například chování nacistické správy Protektorátu k představitelům tehdejší československé demokratické politické scény a to především proti členům Československé sociálně demokratické strany dělnické. Představitelé sociálně demokratického proudu byli, a to jak u nás tak i v samotném Německu, největšími kritiky nacistického režimu a tudíž jedním z hlavních cílů politické perzekuce. U nás k ní docházelo hned po březnu 1939 a obsazení celého zbývajícího území naší republiky nacisty. Proč se i u nás nacisté zaměřili na sociální demokraty? Odpověď je jednoduchá. Sociálně demokratičtí představitelé, a i tento politický proud celkově, patřil k oporám prvorepublikového politického zřízení u nás.³⁵ Sociální demokraté se velmi angažovali v protifašistickém hnutí, snahách o zachování samostatného státu. Měli velký vliv na dělníky, které protektorátní režim nutně potřeboval pro válečnou a zbrojní výrobu. Po okupaci se řada z členů věnovala odbojové činnosti. Postižení nacistickou perzekucí byli nejen čelní představitelé strany, bývalý poslanci, senátoři či starostové měst a obcí, ale i mladší generace studentů hlásících se k sociálně demokratickým myšlenkám. Formy perzekuce byli různé. Od zatýkání, věznění, přes deportace do koncentračních táborů po vraždy a popravy.³⁶ Za všechny oběti zmiňme alespoň několik, kteří zaplatili věcí nejcennější tj. svým životem. Patřili mezi ně předseda strany Antonín Hampl, starosta Kladna František Pavel, členové petičního výboru Věrní zůstaneme, doc. dr. Josef Fischer, dr. Karel Bondy a

---

³⁵ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 18

³⁶ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 18, 19

profesor Jankovec. Mezi oběťmi nacistické perzekuce z řad sociálních demokratů byla také většina z 22 popravených lidických mužů včetně starosty Hejmy.³⁷

Nucený odsun většiny českého obyvatelstva z pohraničí po přijetí Mnichovské dohody čtyřmi mocnostmi v roce 1938 lze považovat za perzekuci národnostního charakteru. Tento odsun nebyl prováděn na základě nějakého oficiálního dokumentu, ale byl realizován za obrovského nátlaku a zastrašování z německé a sudetoněmecké strany. Odešlo přes 100 tisíc občanů české národnosti, českým Židům i německých antifašistů. V první řadě odešli všichni státní zaměstnanci jako policisté či úředníci, kteří byli nejčastějšími terči útoků. Tento odchod či odsun nebyl jednorázovou akcí, probíhal v delším časovém úseku. Zbýlých zhruba čtvrt milionu obyvatel, převážně sedláků, kteří nechtěli opustit svou půdu, bylo zbaveno téměř všech národnostních práv. Byly zrušeny všechny české politické strany a spolky. V úředním styku byl zakázán český jazyk, který nebyl povolen ani na veřejných prostranstvích. Češi nesměli vykonávat jakékoliv funkce ve státní správě ani zastávat politické funkce ani na obecní úrovni. Zakázán byl český rozhlas, noviny, filmy i veřejné knihovny. Občané hlásící se k československému nebo českému občanství byli omezeni i v nakládání se svým majetkem, který byl postupně zabavován. Zajímavostí a trochu ironií osudu je, že Češi, kteří tomuto soustavnému nátlaku podlehli a z nějakého důvodu přijali formálně německé občanství, byli po konci války vyhnáni do Německa nebo Rakouska.

Náboženskou perzekuce za Protektorátu trpěli téměř všechny církve. Kazatelny a kostely působili totiž jako hlásné trouby vlastenectví a obrany republiky před březnem 1939. Po okupaci byla řada řádů jako dominikáni, premonstráti či benediktini z pražských Emauz omezena ve své činnosti. Řád Milosrdných bratří byl, kvůli své podpoře odboje dokonce zakázán úplně. V době války a okupace bylo vězněno více než 300 církevních představitelů včetně například budoucího kardinála a pražského arcibiskupa Josefa Berana. Mezi oběti nacistické perzekuce patří i farář Josef Štemberka, který byl zastřelen jako poslední lidický muž. Nejhůře byla na našem území postížena pravoslavná církev. Její představitelé biskup Gorazd, Václav Číkl nebo duchovní Vladimír Petřek byli v Berlíně za ukrývání parašutistů po atentátu na

---

³⁷ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 20

Reynharda Heydricha popravení. Řada duchovních poslána na nucené práce a majetek církve byl zkonfiskován.

Smutnou zajímavostí je, že se většina sociálních demokratů i duchovních, kteří přežili nacistické koncentrační tábory, zanedlouho ocitla v podobných táborech komunistických.

Na těchto příkladech můžeme vidět, že jednotlivé typy perzekuce, jak jsme si je rozdělili již dříve, se velmi často prolínají a překrývají. S perzekucí sociálních demokratů a duchovních souvisí úzce akce proti odbojovým skupinám a se sociálními demokraty také akce proti židovskému obyvatelstvu. Řada členů sociální demokracie byli totiž Židé.

3. Trestní perzekuce občanů protektorátu

3.1 Od německé okupace po jmenování Heydricha zastupujícím říšským protektorem

Protektorát Čechy a Morava byl po svém zřízení podřízen vojenské správě. Zemskou správu na území Čech se sídlem v Praze převzal generál Blaskowitz a na území Moravy se sídlem v Brně generál List. Do čela civilní správy v Čechách byl dosazen župní vedoucí Henlein, na Moravě pak župní vedoucí Bürcnel. Vojenská správa trvale pouze měsíc od 15. března do 15. dubna 1939. Jejím hlavním úkolem bylo vybudování základů německé okupační civilní správy a kontrola protektorátní vlády a správy. 18. března 1939 jmenoval Hitler říšským protektorem bývalého ministra zahraničí von Neuratha.³⁸ Ten nastoupil do úřadu říšského protektora už 5. dubna, kdy oficiálně převzal všechny úřední povinnosti. Agenda šéfa civilní správy však přešla na jeho úřad až 15. dubna. Dne 1. září 1939 bylo vydáno nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu Čechy a Morava. Toto nařízení bylo spolu s výnosem Vůdce z 16. března 1939 a s nařízením ze 7. června 1939 o právu vydávat právní předpisy nejdůležitějším pramenem okupačního práva v oblasti administrativy. Úřad říšského protektora byl postaven do čela nejen veškeré říšské správy na území Protektorátu, ale i autonomní správy protektorátní. Základním článkem říšské správy se staly tzv. Oberlandraty neboli okresy vrchních zemských radů. V čele stáli vrchní zemští radové. Do jejich působnosti spadala zejména agenda říšských Němců v Protektorátu, částečně i českého obyvatelstva a také kontrola a dozor nad autonomními protektorátními orgány.³⁹

Druhá část nařízení pojednávala o bezpečnostním aparátu. Tomu podléhali protektorátní bezpečnostní sbory jako policie a četnictvo. Tento obrovský aparát se skládal z různých bezpečnostních složek, mezi které patřila zejména bezpečnostní

---

³⁸ Brandes, D.: Češi pod německým protektorátem, okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945, Prostor, 1999, s 31

³⁹ Grónský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 373

služba (Sicherheitsdienst/SD), bezpečnostní policie (Sicherpolizei/SIPO), která se skládala ze státní tajné policie (Gestapo) a kriminální policie (Kriminalpolizei/Kripo), vojenská rozvědka (Abwehr), německé četnictvo a další. Soudní soustava z druhé republiky byla zachována a vedle ní byla zřízena samostatná trojinstanční soustava pro německé státní příslušníky. Bylo to 12 úředních soudů (Amtsgerichte), 3 zemské soudy (Landesgerichte) a vrchní zemský soud (Oberlandesgericht). Nejvyšší instancí byl Říšský soud se sídlem v Lipsku, jehož význam postupně upadal. Naopak rostl význam zvláštních soudů (Sondergerichte) a Lidového soudního dvora v Berlíně (Volksgerichtshof).⁴⁰

I přes ohebný a deformovaný právní systém, nebyl pro nacisty justiční systém v podobě poměrně zdlouhavého soudního řízení pružným nástrojem. Při prosazování svojí vůle disponoval nacistický režim různými druhy mimosoudních represivních prostředků. V éře říšského protektora Neuratha bylo používáno nejčastěji uvalení ochranné vazby a tzv. odvetné opatření.⁴¹

Právním základem ochranné vazby bylo nařízení o ochraně lidu a státu z 28. února 1933. Na počátku se mluvilo o politické vazbě, později se začal stále více objevovat pojem ochranná vazba (Schutzhaft). Původně se tento termín objevil už v roce 1805 v Prusku, kde ale měla být ochranná vazba použita ve vlastním zájmu osoby, která byla ohrožena. Během první světové války se začala používat proti podezřelým osobám z nepřátelství. 25. ledna 1938 vydal říšský ministr vnitra výnos, kterým rozšířil možnost zavedení ochranné vazby na všechny osoby, které ohrožují svým jednáním podstatu a bezpečnost národa a státu. Ve zmíněném nařízení byla ochranná vazba definována jako donucovací opatření tajné státní policie k zabránění všech pokusů nebezpečných pro stát a národ, jež může být zavedeno proti osobám, které ohrožují současný stav a bezpečnost státu.⁴² Prakticky institut ochranné vazby umožňoval okupačním bezpečnostním složkám deportovat potencionální odpůrce

---

⁴⁰ Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 373

⁴¹ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 13

⁴² Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 13

nacistického režimu do koncentračních táborů.

Poprvé bylo ochranné vazby v Protektorátu použito již se začátkem okupace 15. března 1939, kdy gestapo zahájilo akci Mříže (Gitter). Tento preventivní úder nacistických bezpečnostních složek byl namířen proti českým komunistům, německým emigrantům a možným organizátorům antifašistického hnutí. Jeho cílem bylo zamezení bezprostředního vystoupení obyvatel proti okupaci a následná organizace hnutí odporu proti okupantům. Nacistické bezpečnostní složky měly seznamy vrcholných představitelů komunistické strany, které měli na příkaz Berlína zatknout, ale sami nebyly schopny tak rozsáhlou akci po celém Protektorátu provést. Pomoc jim měly české policejní složky.⁴³ Nacisté očekávali, že český policejní aparát selže a od počátku okupace budou muset řešit všechny záležitosti sami. Byli ale překvapeni horlivostí českých policejních orgánů, které pozatýkaly značné množství komunistů a jiných antifašistů. Tím byl podán důkaz o tom, jak byl český policejní aparát ochoten přeběhnout do služeb okupantů. Byl pozatýkán tak velký počet osob, že věznice krajských a okresních soudů byly přeplněné. Z toho důvodu byly osoby, které v poslední době nevyvíjeli aktivní politickou činnost, propuštěny.⁴⁴ Akce mříže, která pokračovala až do května 1939 a v jejím rámci bylo jen v Čechách pozatýkáno 4.376 osob, z toho 747 německých emigrantů, se tak stala první ukázkou nacistické vlády v Protektorátu. Většina komunistů byla nakonec propuštěna, ale vedoucí představitelé komunistické strany byli převezeni přímo do koncentračních táborů. Na Moravě bylo zatčeno kolem 2.000 osob, z nichž ve vazbě zůstala necelá čtvrtina, která se dostala do spárů gestapa. Celkově tedy Akce mříže postihla 5.800 až 6.400 lidí, z nichž asi 1.500 odvezlo gestapo na základě „ochranné vazby“ uvalené na ně jeho berlínskou centrálou do koncentračních táborů.⁴⁵ Většina lidí se tak bez jakéhokoliv pozdějšího výsledku a dokonce ani soudu ocitla v koncentračním táboře Buchenwald. Díky ochranné vazbě, se tak mohlo gestapo na území protektorátu hravě zbavit stovek až tisíců svých odpůrců.

---

⁴³ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 66

⁴⁴ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 68

⁴⁵ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 69

Druhým velmi užívaným prostředkem mimosoudní perzekuce byla takzvaná odvetná opatření. Ta byla jakousi formou teroru páchanou na principu kolektivní odpovědnosti za spáchané činy proti okupantům s cílem příkladně tyto činy potrestat a zastrašit české obyvatelstvo. Se zatýkáním rukojmích v rámci odvetných opatření se setkáváme zvláště v případech, kdy nebylo gestapo schopno vypátrat skutečného pachatele. Výběr rukojmích nebyl náhodný, ale gestapo mělo vypracované kartotéky, ze kterých vybírali přednostně komunisty, sociální demokraty, Židy, příslušníky inteligence, legionáře, sokoly atd. Tyto osoby vzalo gestapo do policejní vazby a po jejím uplynutí je propustilo nebo po předchozím uvalení ochranné vazby dokonce posílalo do koncentračních táborů. Odvetná opatření byla uplatňována už od začátku okupace, kdy docházelo k otevřeným projevům nesouhlasu s okupací.⁴⁶ Jako příklad můžeme uvést případ, který se stal 30. dubna 1939 na zábavě v Domašíně u Vlašimi, kde opilí němečtí vojáci těžce postřelili jednoho Čecha. V odpověď na to byl zbit německý poddůstojník. Šéf benešovské služebny H. Wiesmann příštího dne uplatnil metodu odvetného opatření a nechal zatknout deset účastníků zábavy a čtyři bývalé členy obecního zastupitelstva za KSČ, dále starostu a dalších deset obyvatel obce. Rukojmí držel v policejní vazbě po tři týdny. Po jejím uplynutí byli někteří propuštěni, ale 15 osob zůstalo ve vyšetřovací vazbě i nadále. Teprve 31. března 1941 se dostali před soud. Téměř po dvou letech. I když jen dva z nich byli odsouzeni ke třem a k jednomu měsíci vězení a ostatní dokonce osvobozeni, gestapo je nepropustilo, nýbrž je poslalo do koncentračního tábora.⁴⁷ Na tomto příkladě se ukazuje zločinnost odvetných opatření. Nejbrutálnějším odvetným opatřením na území Protektorátu bylo na základě zvláštního nařízení Adolfa Hitlera, vyhlazení obcí Lidice a Ležáky.⁴⁸

V souvislosti s vypuknutím druhé světové války uskutečnilo gestapo akci Albrecht I. Tato akce, jejíž hlavní vlna proběhla 1. a 2. září 1939 v době kdy německá vojska napadla Polsko, byla další vlnou teroru s cílem zastrašit české obyvatelstvo před

---

⁴⁶ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 130

⁴⁷ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 130

⁴⁸ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 14

demonstrativními projevy v souvislosti s rozpoutání války. Gestapo provádělo zatýkání v podstatě bez účasti českých policejních orgánů, pouze s přispěním jednotek SS. Mezi vytypované osoby patřili opět mnoho komunistů, sociálních demokratů, několik kněží, ale zvláště zástupců českého veřejného a kulturního života, jako například ředitel plzeňského divadla, vysoký počet profesorů a učitelů, ale také příslušníci české buržoazie z hospodářské oblasti. Gestapo tak napomáhalo germanizaci českého hospodářství, když na místa zatčených Čechů byli dosazováni Němci.⁴⁹ Gestapo řešilo v rámci akce Albrecht I i své problémy. Například v Mladé Boleslavi nemělo vhodné prostory pro svoji služebnu, tak mezi vytypované oběti zařadilo právníka dr. Meisnera, jehož vilu po jeho zatčení zabavilo a přeměnilo na svoji venkovní služebnu. Všichni rukojmí putovali bez jakýchkoli výslechů na základě Himmlerova rozhodnutí do koncentračních táborů v Buchenwaldu a Dachau. Kolem počtu zatčených je mnoho nejasností. Podle pozdějších výpovědí gestapáků postihla akce Albrecht I asi 2.000 Čechů, z toho asi 800 na Moravě.⁵⁰ Provedením této akce ukázala nacistická bezpečnostní policie, že je schopna provádět akce masového teroru zcela samostatně. Novinkou v postupu gestapa pro české orgány byl fakt, že vytypované osoby, které byly na základě různých podkladů a údajů zařazeny mezi nepřátelské elementy, byly po zatčení bez jakéhokoliv řízení poslány do koncentračních táborů. Tam měli statut tzv. čestných vězňů.⁵¹ V praxi to znamenalo, že měly několik výhod. Mezi ně patřilo, že nebyli ostříhání dohola, směli častěji psát domů, jednou za měsíc jim mohl být poslán balíček s jídlem a nevztahovali se na ně kruté tresty nebo svévolné popravy.⁵² Mnozí rodinní příslušníci ani protektorátní orgány však většinou vůbec netušili, kam byli jejich blízcí odvezeni. Někteří se z vazby vrátili po pár týdnech nebo měsících, ale většinou zůstali v koncentračních táborech až do konce války bez vědomí toho, z jakého důvodu

---

⁴⁹ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 89

⁵⁰ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 88

⁵¹ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 90

⁵² Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 9

tam byli zavlčeni.⁵³ Některé jejich osudy byli opravdu zvláštní. V listopadu 1939 intervenoval sám švédský král za profesora MUDr. Charváta. Hitler dal rozkaz ihned ho pustit. V Buchenwaldu byli ale dva Charváti, velitel tábora, aby neudělal chybu, raději propustil oba. Továrník Waldes byl propuštěn poté, co za něho jeho příbuzní z Ameriky zaplatili obrovskou finanční částku. Waldes se dostal šťastně do Ameriky, když však na letišti v New Yorku uviděl zástup jásajících příbuzných a známých, z pohnutí a radosti ho ranila mrtvice a na místě zemřel. Pražské gestapo se například pokoušelo získat Ferdinanda Peroutku a Jana Hajšmana na svou stranu a nabídlo jim, aby vedli okupantské časopisy. Po tom co oba odmítli, byli posláni zpátky do koncentračního tábora Buchenwald.⁵⁴

Další hromadnou akcí, proti českému národu byl 17. listopad 1939. Jako záminku využili nacisté převoz rakve zastřeleného studenta medicíny Jana Opletala, s nímž se přišlo na jeho poslední cestě z Prahy do jeho rodné obce, rozloučit mnoho jeho kamarádů z kolejí a další stovky studentů a Pražanů. Po ukončení smutečního aktu na Albertově vypukly přes všechny zákazy po Praze demonstrace proti okupantům. Hlavními centry demonstrací se stalo Karlovo, Staroměstské a Václavské náměstí a okolí právnické fakulty.⁵⁵ Druhý den odjel do Berlína von Neurath s K. H. Frankem znepokojení tímto vývojem podat zprávu Hitlerovi. Vůdce požadoval provedení hromadné odvetné akce a nařídil zavřít české vysoké školy. Provedením této akce byl pověřen K. H. Frank, který s veliteli nacistických bezpečnostních složek v Protektorátu připravil přepadení studentských kolejí. Pro zvýšení zastrašovacího efektu sestavil pracovník SD Jacobi seznam devíti představitelů studentských spolků, kteří měli být popraveni. Po půlnoci 17. listopadu tak vtrhli příslušníci gestapa a dalších bezpečnostních složek do pěti největších kolejí v Praze a dvou v Brně. Zatčené studenty odtáhli do vazby do Ruzyně, kde propustili zahraniční studenty a studenty mladší než 20 let. 1.200 studentů bylo gestapem posláno do koncentračního tábora Sachsenhausen. Ještě ten den dopoledne bylo bez jakéhokoliv zkoumání viny či postavení před soud

---

⁵⁴ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 9

⁵⁵ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 103

popraveno devět vůdců studentského hnutí. Tato poprava, která byla večer oznámena spolu se zprávou o uzavření českých vysokých škol, se stala prvním případem uplatnění směrnic o zvláštním zacházení (Sonderbehandlung) na území českých zemí.⁵⁶

Do vlny zostřeného nacistického teroru, rozpoutaného v souvislosti s akcemi proti českým studentům a jako ukázka jakým způsobem se dostávalo gestapo z vlastní blamáže, slouží příklad zdického incidentu. Večer 17. listopadu 1939 projel Zdicemi směrem na Jince poddůstojník branné moci J. Altmayer. Podle jeho hlášení nadřízeným byl za obcí napaden střelbou. „Hrdina“ prý palbu opětoval, a přestože motocykl dostal čtyři zásahy, podařilo se mu jej znovu nastartovat a z místa přepadu ujet.⁵⁷ Zdice tak ještě v noci obklíčili příslušníci gestapa dalších složky branné moci. Po celodenním řádění gestapa bylo vyhlášeno, jestli se pachatel nenajde, bude každý druhý zastřelen. Po bezvýsledném pátrání po stopách incidentu se poddůstojník přiznal, že si vše vymyslel a motocykl si prostřelil sám. Okupantům tak hrozila obrovská ostuda. Proto byl za pachatele vytipován dělník zdického cukrovaru Josef Pilát, který byl převezen do Prahy, i přesto, že gestapo vědělo o jeho nevině, kde z něho bylo vymláčeno přiznání. Následně byl soudem odsouzen k pěti letům vězení.⁵⁸

3.2 Od Heydrichova jmenování zastupujícím říšským protektorem po jeho smrt

Dne 27. září 1941 vydal Hitler Výnos Vůdce o způsobu zastupování říšského protektora v Čechách a na Moravě. Po dobu onemocnění říšského protektora von Neuratha pověřil Hitler funkcí zastupujícího říšského protektora SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha. Neurathova nemoc byla však jen záminkou. Důvodů pro jeho odsunutí z funkce říšského protektora bylo několik. Jedním z nich byl nárůst odbojové aktivity v Protektorátu. Dalším důvodem byl zdánlivě měkký přístup Neuratha v provádění okupační politiky. Mezi další důvody patřil i politicky

---

⁵⁶ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 104, 105

⁵⁷ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 106

⁵⁸ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 106

dvoznačný postoj protektorátní vlády v čele s generálem Eliášem, který byl už delší dobu sledován kvůli jeho spolupráci s odbojem. Hlavním důvodem tak bylo podstatně přitvrdit okupační politiku.⁵⁹

Dne 27. září 1941, vydal Heydrich na základě § 1 nařízení o právu vydávat právní předpisy v protektorátu Čechy a Morava ze dne 7. června 1939, nařízení říšského protektora o vyhlášení civilního výjimečného stavu. Na základě § 1 nařízení mohl říšský protektor vyhlásit civilní výjimečný stav nad celým územím Protektorátu nebo jen nad jednotlivými oblastmi. § 2 nařízení umožňoval při provádění opatření k zachování nebo obnovení veřejné bezpečnosti odchytil se od platného práva, s tím, že tato mimořádná opatření může říšský protektor přenést na jemu podřízené orgány. § 3 stanovoval pro oblast civilního výjimečného stavu platnost stanného práva. Stannému právu podléhaly všechny činy, které rušily či ohrožovaly veřejný pořádek a bezpečnost nebo hospodářský život. Dále také nedovolené přechovávání střelných zbraní, třaskavin a střeliva. Stanné soudy dosazoval protektor. Tyto soudy na základě § 4 nařízení mohly vydat pouze tři druhy rozhodnutí. Trest smrti, který se vykonával zastřelením nebo oběšením, předání gestapu, což se v praxi rovnalo odvezení do koncentračního tábora Mauthausen nebo osvobození. Tyto rozsudky se vykonávaly okamžitě a nebyla možnost se proti nim odvolat. Na základě § 5 nařízení byla pozastavena po dobu trvání výjimečného civilního stavu účinnost článku II nařízení říšského protektora proti sabotážním činům ze dne 26. srpna 1939. Předpisy o soudnictví německé branné moci a zvláštní soudnictví v trestních věcech pro příslušníky SS a policejních svazů při zvláštním nasazení nebyli tímto nařízením dotčeny, jak stanovil § 6.⁶⁰

Již následující den 28. září 1941, vydal zastupující říšský protektor výnos o vyhlášení civilního výjimečného v okresech Oberlandrátů Praha, Brno, Moravská Ostrava, Olomouc, Hradec Králové a Kladno. Druhým výnosem o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 1. října 1941 byl civilní výjimečný stav rozšířen na politické okresy Hodonín, Uherské Hradiště a Uherský brod. Později byl vydán v pořadí už třetí výnos o vyhlášení civilního výjimečného stavu, kterým byl zrušen výjimečný stav

---

⁵⁹ Brandes, D.: Češi pod německým protektorátem, okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945, Prostor, 1999, s 249

⁶⁰ Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 388, 389

v oblastech Oberlandrátů Moravská Ostrava, Kladno, Hradec Králové, Olomouc a Zlín s účinkem od 1. prosince 1941.⁶¹

Typickým represivním prostředkem Heydrichovy éry se tak staly stanné soudy⁶², které jmenoval při řídicích úřadovnách gestapa v Praze a v Brně a které byly složeny pouze z příslušníků bezpečnostní policie a SD. V čele stál v Praze zástupce šéfa gestapa SS-Sturmbannführer vládní rada J. E. Illmer a v Brně se v této funkci předsedy střídali šéf gestapa SS-Sturmbannführer vládní rada W. Nölle, dále šéf brněnské úřadovny SD SS-Sturmbannführer dr. O. Ernesty a posléze kriminální komisař SS-Hauptsturmführer E. Taudt.⁶³ Bezpečnostní policie zcela ovládala situaci a byla postavena i mimo kontrolu i nacistických justičních orgánů. Proces odstranění odpůrců okupantského režimu se zásadně zjednodušil. Již nemusely být vypracovávány výslechové protokoly, závěrečné zprávy a obžalovací spisy, které stanné soudy vůbec nepotřebovaly. Šéf příslušného oddělení gestapa pouze vypracoval návrh, který předseda stanného soudu posoudil, a jeho parafa pak stačila k ukončení předběžného řízení, o kterém postižený zatím nic nevěděl. Rozsudky stanných soudů tak ve velkém nahradili do té doby občasná popravy bez soudního řízení (Sonderbehandlung).⁶⁴

Stanné soudy měly hlavní úkol odstraňovat zejména příslušníky odbojových organizací včele s odbojáři z řad komunistů. Při tomto postupu byly hrubě porušovány i vlastní nacistická ustanovení, když se nebral žádný ohled na to, že se oběť něčeho dopustila ještě před vyhlášením stanného práva nebo v okrese, kde nebyl výjimečný stav vůbec vyhlášen. Rozhodujícím bylo splnit záměr zastupujícího říšského protektora Heydricha, což byla likvidace vedoucí vrstvy českého národa, která kladla odpor germanizaci. Zastupující říšský protektor jmenoval původně za předsedy stanných soudů pouze šéfy řídicích úřadoven v Praze a Brně nebo jejich zástupce. Jelikož se již za několik dní ukázalo, že by byli velice přetížení, vydal pod č.j. I-2705-2/41 ze dne 30.

---

⁶¹ Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 391

⁶² Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 14

⁶³ Sládek, O.: Zločinecká role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 154

⁶⁴ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 154, 155

září 1941 doplněk, jímž bylo umožněno, aby předsednictvím mohli být pověřováni i jiní vhodní úředníci tajné státní policie.⁶⁵ Na základě tohoto doplnku schvaloval K. H. Frank návrhy obou úřadoven gestapa na posílení aparátu stanných soudů o nové příslušníky gestapa. Také mohl schválit návrhy na ustanovení dalších soudů, které byly vzápětí jmenovány v Olomouci a Moravské Ostravě. Všichni obžalovaní, kteří byli na základě rozsudků stanných soudů předáni gestapu, se na základě návrhu velitele bezpečnostní policie a SD v Protektorátu, H. Böhmeho, umisťovali výhradně do koncentračního tábora Mauthausen, kde byli soustředěni na jednom místě, pro ulehčení práce gestapa při jejich případné pozdější likvidaci.⁶⁶

Heydrich se také soustředil na proces s generálem Eliášem a posléze také s pražským primátorem Klapkou, kteří byli zatčeni několik hodin po příjezdu Heydricha do Prahy v září 1941. Proces byl veden před senátem Lidového soudu, za jehož předsedu Heydrich zvolil dr. Thieracka a za obhájce nacistu dr. Kiekebusche. Jelikož justiční orgány požadovaly pro vypracování žaloby čtyři týdny, pověřil Heydrich vypracováním žaloby do 24 hodin šéfa pražského gestapa dr. Geschkeho. Poté i přes nesouhlas říšského státního zástupce pověřil Geschkeho zastupováním na straně žaloby. Tím převzalo gestapo roli žalobce a od vyšetřování až po soudní jednání nemohlo být nikým kontrolováno. Tímto praxe stanných soudů pronikla i do oblasti nacistické justice. Fakt, že byl generál Eliáš obviněn ze spolupráce s odbojem, což se odehrálo dlouho před vyhlášením stanného práva, nacistům nevadilo a tak senát Lidového soudu vynesl už po čtyřech hodinách jednání rozsudek trestu smrti. Stejný verdikt byl vynesen i nad pražským primátorem Klapkou, který byl odsouzen za velezradu a činnost v odbojovém hnutí.⁶⁷

I přes rychlost, kterou tyto procesy proběhly, Eliáš byl odsouzen již čtvrtý den po jeho zatčení, patřily mezi nejdelší v době výjimečného stavu. Běžně stanné soudy rozhodovali mnohem rychleji a to i případech, kdy byli obžalovaní odsouzeni k trestu

---

⁶⁵ Sládek, O.: Zločinecká role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 156

⁶⁶ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 156

⁶⁷ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 156, 157

smrti. U osob, které gestapo pouze poslalo do koncentračního tábora, se ani žádné jednání nekonalo. Stačil pouze podpis předsedy na vypracovaném návrhu. Většina odsouzených se tak ani nedozvěděla, že o jejich přemístění do koncentračního tábora rozhodoval vůbec nějaký soud.⁶⁸

Stanné soudy se tak staly velmi účinným prostředkem teroru českého obyvatelstva a likvidace nepohodlných osob. Gestapo si oběti samo vybralo, obvinilo a vyneslo rozsudek, proti kterému se nebylo možno odvolat. Celkově odsoudily stanné soudy na území Protektorátu od 28. září 1941 do 20. ledna 1942 k smrti 486 osob a k převozu do koncentračních táborů 2.242 osob.⁶⁹

Dne 27. května 1942 byl proveden v Praze – Libni dvojicí československých výsadců Josefem Gabčíkem a Janem Kubišem, atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, jehož následkům dne 4. června 1942 v nemocnici Bulovka podlehl. Důsledkem toho byl již dne 27. května 1942 vyhlášen výjimečný stav na základě vyhlášky říšského protektora v zastoupení K. H. Franka. V článku jedna se vyhlásilo s okamžitou platností stanné právo na celém území Protektorátu. V článku dva, byla nařízena ohlašovací povinnost o jakýkoliv informaci týkajících se atentátu, pod hrozbou zastřelení samotného osoby, která by nesdělila tyto informace, i jeho rodiny.

V průběhu druhého stanného práva byl použit v podstatě stejný model represí jako u prvního. Rozdíl v postupu nacistů byl v tom, že v roce 1941, byly stannému soudu předkládány gestapem z větší části uzavřené případy, kde většina obviněných byla souzena za nějaký čin spáchaný proti okupantům nebo za hospodářský delikt. V období tzv. heydrichiády šlo především o likvidaci obyvatel, kteří představovali překážku ke germanizaci českých zemí. Stanné soudy fakticky nezasedaly a jejich předsedové pouze potvrzovali seznamy, které jim byly předkládány gestapem a někdy i zasílány pomocí dálnopisu.⁷⁰ Komisař Richard Heiden, který byl přísedícím brněnského

---

⁶⁸ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 158

⁶⁹ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 168

⁷⁰ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 208

stanného soudu, k tomu po válce vypověděl: Porada u tohoto soudu se nekonala žádná a vlastně celé řízení bylo pouhou formalitou, protože se přečetla pouze jména, krátce vyzvedl skutkový děj a bez dalšího jednání byly vyhlášeny rozsudky, které již byly předem připraveny.⁷¹ V době výjimečného stavu, který trval od 27. května do 3. července 1942, vynesly stanné soudy v Praze a Brně 1.357 rozsudků smrti. Stanný soud v Praze však pokračoval ve své činnosti i po zrušení výjimečného stavu a do října 1942 stihl odsoudit dalších 300 osob k trestu smrti. Mezi těmito osobami bylo 250 členů rodin parašutistů, kteří byli 23. října 1942 popraveni v koncentračním táboře Mauthausen.⁷²

Atentát na zastupujícího říšského protektora Heydricha, se stal jedním z nejvýznamnějších projevů odporu proti nacistickým silám v Evropě. Český národ za něj však draze zaplatil vražděním za období stanného práva a zvláště zlikvidování obce Lidice, kde bylo zastřeleno 162 místních mužů, 205 lidických žen bylo posláno do koncentračního tábora Ravensbrück a 83 dětí bylo posláno do koncentračního tábora v polském Chelmně a obce Ležáky, kde nacisté povraždili 33 mužů, 31 žen a dokonce i 11 dětí. Tyto akce vzbudily ve světě velké sympatie k českému národu a jeho boji za svobodu. V důsledku těchto faktorů již 5. srpna 1942 prohlásila Velká Británie mnichovskou dohodu za neplatnou a v následujícím měsíci přišla se stejným prohlášením i francouzská exilová vláda. Osud obcí Lidice a Ležáky se tak staly a zůstávají varováním a současně výzvou pro boj proti jakékoliv formě nacismu a fašismu po celém světě.⁷³

3.3 Období německého státního ministerstva v čele s K. H. Frankem

Po zastupujícím říšským protektorovi Kurtu Dalwegovi, který nahradil po atentátu v čele Protektorátu Heydricha, byl jmenován novým říšským protektorem dosavadní říšský ministr vnitra Wilhelm Frick. Jeho pravomoci byly však omezeny na pouhé zastupování

---

⁷¹ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 15

⁷² Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 15

⁷³ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 227

Vůdce a udělování milostí. Novým nejvýše postaveným okupačním orgánem se stalo Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, v jehož čele stanul K. H. Frank. Ten ve své okupační politice pokračoval ve směru, který nastolil Heydrich. Šlo tedy o politiku soustředěnou na odvetná opatření s cílem postihnout tvrdě viníky, ale také zastrašit české obyvatelstvo.⁷⁴

Hlavní zbraní represe v éře K. H. Franka se staly zvláštní soudy. Tyto soudy zahájily svoji činnost v roce 1941, i když byly zřízeny už o dva roky dříve a nahrazovaly v systému soudů řádné německé soudy řídicí se říšským trestním řádem. Zvláštní soudy se zabývaly případy nedovoleného držení zbraní, hospodářské přečiny, poslechu zahraničního rozhlasu, šíření letáků a ukrývání pro říši nebezpečných osob.⁷⁵ Zvláštní postavení měli dva senáty zvláštního soudu, které prováděli tzv. rychlé řízení (Snellverfahren). Rychlého řízení se využívalo při tzv. výjezdních zasedání zvláštních soudů, které se konalo přímo na místě činu či zadržení za účasti místního obyvatelstva a protektorátního tisku, který mu měl přinést širokou publicitu. Proces v tomto případě probíhal v co nejkratší lhůtě po zatčení příslušných osob a vzápětí byl vykonán i rozsudek, proti kterému se nedalo odvolat ani podat žádost o milost.⁷⁶ V praxi tak rychlé řízení připomínalo rozhodování stanných soudů. To potvrzuje i dálnopis šéfa pražské úřadovny gestapa Ernsta Gerkeho, ve kterém bylo popsáno rychlé řízení provedené 12. ledna 1944 v Hořovicích: „Při akci prováděné proti okruhu podporovatelů a pomocníků ilegálně žijících osob, jakož i proti dalším členům KSČ v okolních obcích došlo k 48 zatčením. Jako zastrašovací opatření provedl zvláštní soud v Praze na moji žádost již následujícího dne veřejné rychlé soudní řízení jako výjezdní zasedání v Hořovicích. 13 obviněných bylo odsouzeno k trestu smrti za zločin porušení nařízení na ochranu proti podporování nepřátelské činnosti proti Říši. Rozsudek byl ihned vykonán“.⁷⁷

---

⁷⁴ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 15

⁷⁵ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 15

⁷⁶ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 291

⁷⁷ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 15

Druhým důležitým nástrojem represe se stala poprava bez soudního řízení tzv. Sonderbehandlung. Výnos pro jeho realizaci vydal 20. září 1939 ještě jako velitel bezpečnostní policie a SD Reinhard Heydrich, který následně schválil říšský šéf SS a policie Heinrich Himmler. Tento institut se začal používat v případě potřeby při neodpovídajícím soudním postihu, který nahrazoval. Říšský vůdce SS Himmler rozšířil používání sonderbehandlungu jako dokončení policejního vyšetřování, aby tak zabránil komplikacím s justičními orgány.⁷⁸ Příslušná osoba tak byla na základě návrhu řídicí úřadovny a jeho schválení popravena bez toho, aby byla předána vyšetřujícímu soudci. V těchto případech mohl popravu nařídít pouze sám Himmler. S nárůstem uplatňování poprav bez soudu delegoval Himmler pravomoc k jejich schvalování i na podřízené. 7. září 1943 obdržel zmocnění k této pravomoci, na základě předchozí žádosti, K. H. Frank.⁷⁹ Toto zmocnění mělo platit pouze do konce roku, bylo ale později prodlouženo prakticky až do konce 2. světové války.⁸⁰ Návrhy na uplatnění poprav bez řízení podávali prostřednictvím šéfa bezpečnostní policie a SD velitelé řídicích úřadoven gestapa v Praze a Brně. Popravy se prováděly do září 1943 v koncentračním táboře Mauthausen. Poté se exekuce začali provádět v terezínské Malé pevnosti a bylo také zřízeno popraviště v policejní věznici v Praze na Pankráci a v brněnských Kounicových kolejích. První poprava tohoto druhu se uskutečnila 29. září 1943 na Pankráci v Praze a její obětí byl tlumočnick pražského gestapa Josef Laštovička, který byl oběšen za spolupráci s komunistickým odbojem, kterému podával zprávy o připravovaných akcích gestapa.⁸¹

Nacistická perzekuce českého obyvatelstva se nadále zotřovala. 17. srpna 1944 dostalo gestapo příkaz od Hlavního říšského bezpečnostního úřadu, aby provedlo akci Mříže II (Gitter II). Tato akce spočívala v pozatýkání představitelů komunistické strany a sociální demokracie, kteří nebyli dosud uvězněni. Zatčení byli poté odvezeni do

---

⁷⁸ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 268

⁷⁹ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 268

⁸⁰ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 16

⁸¹ Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986, s 269

koncentračních táborů Dachau a Buchenwald.

Od ledna 1945 začali pod dohledem SS tzv. pochody a transporty smrti, při nichž zemřely tisíce českých vězňů. Několik set Čechů bylo na samém konci války nahnáno do zcela přeplněného koncentračního tábora v Bergen-Belzenu. V nemilosrdných podmínkách, při absolutním nedostatku jakéhokoliv jídla zde umírali lidé po stovkách. Mezi nimi našel smrt i Josef Čapek.⁸² Na závěr války docházelo k desítkám poprav. Mezi nejznámější došlo 2. května 1945 v terezínské Malé pevnosti, kde bylo popraveno 52 osob, především příslušníků domácího odboje. Musím také připomenout zřůdnou a nemilosrdnou perzekuci, které byli vystaveni v Protektorátu čeští Židé. Na základě norimberských rasových zákonů bylo umožněno zřízení ghetta Terezín v roce 1941, do kterého byli přesunuti Židé z celého Protektorátu Čechy a Morava, aby byli v roce 1942 postupně transportováni do vyhlazovacích táborů Piaski, Lublín, Treblinka a dalších.

Nacistické okupaci českých zemí padlo za oběť celkem 78.000 Židů, 5.900 Romů. V nacistických koncentračních táborech, zejména v Mauthausenu a Osvětimi, kterými prošlo 40.000 politických vězňů, 15.000 zahynulo. Celkově tak bezcitné a zřůdné nacistické perzekuci uplatňované na území Protektorátu Čechy a Morava podlehl 100.000 osob z toho 15.000 dětí.⁸³

4. Hospodářská perzekuce

Okupace českých zemí měla pro nacistické Německo velký význam nejenom pro jejich strategickou polohu, ale hlavně kvůli rozsáhlému zbrojnímu průmyslu, výrobnímu potenciálu a kvalifikované pracovní síle.⁸⁴ Vzhledem k válečným přípravám bylo velkým přínosem pro Říši nejenom to, že se nacisté snadno dostali k moderní

---

⁸² Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 12

⁸³ Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006, s 12

⁸⁴ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 449

výzbroji československé armády, jejíž hodnota byla vyčíslena na více než 24 miliard⁸⁵ Kč, ale také ovládnutí zbrojovek, závodů v hutním, strojírenském a chemickém průmyslu, které mohli rychle převést na válečnou výrobu. Rozvinutá a intenzivní zemědělská výroba v protektorátu měla vylepšit potravinovou bilanci Německa. Vzhledem k ekonomické úrovni a poloze doslova vklíněné do okolního německého teritoria byly české země v nacistických plánech předurčeny nejen k totální germanizaci, ale měly se stát v rámci velkoprostorového hospodářství součástí jeho průmyslového jádra.⁸⁶

4.1 Pojetí hospodářství Československa a Německé říše

Základní ideje Československé republiky jako svoboda jednotlivce a demokracie nebyly uplatňovány pouze v politice, ale také v hospodářství. Hospodářství tak bylo vybudováno na principu soukromé iniciativy s minimálními zásahy státu k hájení celonárodních zájmů. Výsledkem toho pojetí a z něho vyplývající organizace velmi pružného a výkonného hospodářství byla stoupající životní úroveň obyvatelstva.⁸⁷

Proti československému předválečnému demokratickému systému hospodářství stál v Německu systém, vybudovaný na základě vůdcovského principu a řízeného hospodářství. Aparát řízeného hospodářství především sloužil k prosazování cílů vůdce v hospodářském odvětví. Těmito hlavními cíly byly, státem řízené hospodářství v oblasti produkce, distribuce a spotřeby, snaha o zvýšení soběstačnosti pomocí tvoření zásob, zvyšováním vlastní výroby a hledání nových zdrojů, hledání nových zdrojů surovin, které by nahradily chybějící suroviny v okamžiku přerušení mezinárodní směny, regulace dovozu a vývozu, organizace pracovních sil a dopravních prostředků, úprava mezinárodního styku s neutrálními státy s cílem podpory výroby a spotřeby státu, který vede válku, aplikace válečných finančních metod, podporovat a provádět hospodářskou propagandu a to vše za jediným účelem rozšiřování německého životního

---

⁸⁵ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 17

⁸⁶ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 449

⁸⁷ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 12

prostoru na úkor sousedících států a národů.⁸⁸ Nacistické hospodářství tak přinášelo pouze bídu a utrpení neboť stupňování válečné produkce mělo za následek zmenšení produkce civilní. Tento program tzv. německého socialismu, jak ho nacisté nazývali, byl nesen jedinou ideou: Vykořisťovat smí jen Němec a vykořisťovaným může být každý příslušník jiného národa.⁸⁹

4.2 Reorganizace hospodářství protektorátu podle říšských vzorů

Po nacistické okupaci českých zemí bylo protektorátní hospodářství podrobena dalekosáhlé reorganizaci. Jejím vzorem byl nacistický systém řízeného hospodářství, který zcela odporoval do té doby uplatňovanému demokratickému systému. Postupná reorganizace hospodářství započala vládním nařízením č. 168/1939 Sb. Dřívější hospodářské zájmové organizace byly postupně nahrazovány povinnými hospodářskými organizacemi podle říšského vzoru. Na základě výše uvedeného vládního nařízení bylo zřízeno několik povinných organizací. Ústřední svaz průmyslu, který se členil na 22 hospodářských skupin, které se dále členily na další odborné skupiny. Ústřední svaz obchodu, který se dělil na 4 hlavní skupiny, dělící se na další odborné skupiny. Ústřední svaz řemesla, rozdělený na odborné a územní složky. Ústřední svaz pro cizinecký ruch, který byl rozdělen na 2 hospodářské skupiny a Ústřední svaz dopravy, který byl rozčleněn na 4 dopravní skupiny.⁹⁰ Tyto povinné organizace, vytvořené jako nástroje řízeného hospodářství, byly pro svůj hospodářský úsek výlučné. Byly vybudovány na autoritativně od jednotlivých článků až po ústředí. Členily se na hospodářské skupiny, tyto dále na odborné skupiny, ty dále na odbory nebo na odborné podskupiny a oddělení. Orgány jmenovalo ministerstvo průmyslu, obchodu a živností nebo jiná nadřazená složka. Včele svazu stálo předsednictvo jmenované též ministrem průmyslu.⁹¹

Na základě vládního nařízení č. 114/1941 Sb. byl obdobně zřízen v oboru

---

⁸⁸ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 14, 15

⁸⁹ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 16

⁹⁰ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 18, 19

⁹¹ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 19

peněžnictví Ústřední svaz peněžnictví, který se dělil na 3 hospodářské skupiny. Tento svaz spadal do působnosti ministerstva financí. V oboru soukromého pojištění byl na základě vládního nařízení č. 185/1941 Sb. zřízen Ústřední svaz soukromého pojištění, který se členil na 2 hospodářské skupiny a spadal pod pravomoc ministerstva vnitra. Vládním nařízením č. 206/1939 Sb. bylo zmocněno ministerstvo zemědělství k zřízení zvláštních orgánů pro hospodaření s určitými výrobky vyživovacího a zásobovacího hospodářství, které měly velmi širokou pravomoc. Bylo tak zřízeno několik trhových svazů jako Českomoravský svaz pro dobytek, maso a ryby, pro mléko a tuky, pro chmel, slad a pivo, ovocnicko-zelinářský svaz, pro brambory a škrob, pro řepu a cukr, pro drůbež, vejce a med a pro hospodaření obilím.⁹²

Na základě vládního nařízení č. 14/1942 Sb. z 15. ledna, bylo vytvořeno pod vedením říšského Němce dr. Bertsche, z dosavadního ministerstva průmyslu, obchodu a živností s přibráním další agendy z jiných resortů ministerstvo hospodářství a práce. Tím bylo vytvořeno největší a nejmocnější místo v Protektorátu, které mělo napomáhat plnění hospodářských a politických cílů nacistů na českém území. Do kompetence ministerstva hospodářství spadaly záležitosti týkající se průmyslové výroby a spotřeby, zahraničního i vnitřního obchodu, dozor nad vývozem a dovozem, záležitosti živnostenské, energetiky a pracovních sil, vedení měnové politiky a řízení protektorátního peněžnictví.⁹³

Mezi další zřizované orgány řízeného hospodářství patřily Dozorčí úřadovny. Tyto orgány byly analogické k říšským orgánům. Například byla zřízena dozorčí úřadovna pro řízení dovozu a vývozu zboží průmyslového charakteru u ministerstva hospodářství. Tyto úřadovny podléhaly přímo říšskému protektoru. Značnou roli v této dozorčí úřadovně hráli němečtí úředníci, jejichž počet se postupně zvyšoval, až byli čeští úředníci vytlačeni a bez jakéhokoliv vlivu a pravomoci převedeni na zcela podřadné práce.⁹⁴

K udržení cenové a mzdové hladiny byl zřízen na jaře 1939 Nejvyšší úřad cenový (NÚC) a zvláštní oddělení pro otázky mzdové při ministerstvu hospodářství a

---

⁹² Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 20

⁹³ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 20, 21

⁹⁴ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 21

práce. NÚC určoval závazné ceny zboží a služeb a kontroloval jejich dodržování. Dále vydával závazné ceníky, ve kterých určoval ceny spotřebitelské, velkoobchodní a výkupní. NÚC byl i nejvyšším orgánem cenové kontroly a měl dohlížet na udržování nízké mzdové a cenové hladiny.⁹⁵

4.3 Důsledky okupační reorganizace hospodářství a metody německé hospodářské politiky v protektorátu

Německá hospodářská politika v protektorátu se odvíjela od několika základních cílů. Zavedení válečného řízeného hospodářství mělo urychlit militarizaci a germanizaci české ekonomiky, zintenzivnit exploataci českých zemí a vtáhnout je do nedobrovolné integrace v rámci budovaného velkoprostorového hospodářství.⁹⁶ Protektorátní vláda se snažila udržet celní hranici s Německem, i přes to, že ve výnosu Vůdce z 16. března 1939 v článku 9 bylo uvedeno, že protektorát náleží k celnímu území Říše a podléhá jeho celní svrchovanosti, podařilo se jí její zrušení pouze oddálit do 1. října 1940. To byl pro Německo, které mělo k protektorátu velmi pasivní platební bilanci, důležitý krok. Po pádu celní hranice mohli Němci konečně platit v říšských markách.⁹⁷ Další neblahé důsledky na sebe nenechaly čekat.

Pro český průmysl to znamenalo otevření velkého trhu, ale v podmínkách války docházelo k nadměrnému vykupování zboží Němci, které v Říši už dlouho chybělo, jako kožešiny, hodinky, boty, cukrovinky, lihoviny a další na úkor domácí spotřeby. V platnost vstoupil říšský sazebník a celní úřady byly odebrány z kompetence protektorátního ministerstva financí a byly podřízeny německému vrchnímu prezidentovi v Praze. Byla také ukončena platnost obchodních smluv mezi protektorátem a jinými státy. Do té doby pevně dohodnuté obchodní podmínky se staly

---

⁹⁵ Gebhart, J., Kuklík, J.: Velké dějiny zemí Koruny České, svazek XV.a 1938-1945, Paseka, Praha, Litomyšl, 2006, s 231

⁹⁶ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 453, 454

⁹⁷ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 454

součástí obchodních smluv Německa.⁹⁸

Protektorát byl nucen se zapojit do tzv. centrálního clearingů. Aktivní zůstatky českého obchodu s třetími zeměmi po vyúčtování prostřednictvím multilaterálního clearingů a zúčtovací pokladny v Berlíně byly připisovány na žirový účet Národní banky u Říšské banky v Berlíně. Praktické důsledky byly v tom, že čeští exportéři byli vypláceni v korunách a za devizy a clearingová aktiva z českého exportu platilo Německo své nákupy v třetích zemích.⁹⁹

Další způsob jak vysát české hospodářství, byla metoda podhodnocení měny. Její poměr k říšské marce byl stanoven 1: 10, ačkoliv hodnota marky nebyla vyšší než 6-7 Korun.¹⁰⁰ Němci tak v protektorátu nakupovali o jednu třetinu levněji. Po zrušení celní hranice byla koruna degradována z mezinárodního platidla na pouhou vnitřní měnu. V době před zrušením celní hranice byl dovoz marek do protektorátu oficiálně omezen z důvodu zamezení větších výkupů zboží.¹⁰¹ Tato omezení neplatila pro příslušníky německých ozbrojených sil a pro úředníky celních a nejvyšších říšských úřadů. Marky, které se dostaly z oběhu do pokladen banky, však nesměla Národní banka dát znovu do oběhu, ale musela je vyměnit za koruny a marky odvést Říšské bance do Berlína, která jejich protihodnotu připisovala bance na zatímní účet. Tím, že korunová protihodnota odváděných marek zůstala v oběhu, měl tento postup následky v podobě inflace. Po zrušení celní hranice všechna omezení odpadla a Protektorát byl vystaven volnému vykupování pro všechny civilní osoby.¹⁰² Protektorátní koruna se stala desetinou říšské marky i v poměru k nemarkovým měnám. Toto znehodnocení mělo za následek snížení hodnoty zlatých a devizových zásob Národní banky a ministerstva financí v korunách. Postupné vyrovnávání cenové hladiny na vyšší úroveň cen v Říši mělo nepříznivé sociální následky. Do pokladny Říše byly z protektorátu odváděny i výnosy ze spotřebních daní, cel a státních monopolů, které tvořili více jak

---

⁹⁸ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 454

⁹⁹ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 454

¹⁰⁰ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 30

¹⁰¹ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 454

¹⁰² Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 30

čtvrtinu jeho příjmů z daní a dávek.¹⁰³ Protektorát musel také odvádět od roku 1940 platby, kterým se původně říkalo příspěvky na válečné výdaje, později známé jako matrikulární příspěvek, který byl jedním důsledků výsledného zadlužení českých zemí po válce.¹⁰⁴ Přizpůsobit se německému vzoru musely i dopravní tarify, poštovní poplatky a některé daně a úrokové sazby.

Zrušení celní hranice tak bylo velmi významným krokem ve vývoji protektorátního hospodářství. Byly usnadněny uvedené i další procesy posilující závislost na Německu a spolu s tím i vykořisťování české ekonomiky rozsáhlejším a méně průhledným odplýváním hodnot do Říše. Německý kapitál mohl v podmínkách jednotného trhu snadněji infiltrovat do českých podniků a urychlovat tak germanizaci hospodářství. Odčerpáváním materiálních hodnot do Německa, usnadnění nákupu osob z Německa na českém trhu za marky a rafinovaným vývozem inflace z Německa do protektorátu se zhoršovala i sociální postavení českého obyvatelstva.¹⁰⁵

Dalším prostředkem jak nacisté získali značné finanční prostředky, byly české devizové a zlaté zásoby deponované v zahraničí, kam byly ještě před mnichovským diktátem přesunuty. V Praze tak zůstalo pouze 6.336 kilogramů zlata.¹⁰⁶ Němci projevíli zájem prostřednictvím Říšské banky o české zlato uložené na jméno pražské Národní banky v Londýně. To bylo však od 15. března 1939 zablokováno a tím i uchráněno před okupanty. Uchránit se však nepovedlo zlato v hodnotě 739,8 milionu korun deponované rovněž v Londýně, ale na jméno Banky pro mezinárodní platy v Basileji. Později byl odvezen do Berlína i zbytek zlatých zásob uložený u Národní banky v Praze.¹⁰⁷

4.4 Německé centrálně řízené hospodářství a jeho hlavní rysy

V okupovaných zemích nacisté uplatňovali systém centrálního řízeného hospodářství. Tento systém měl několik základních cílů. Měl posílit nacistickou

---

¹⁰³ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 454, 455

¹⁰⁴ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 70

¹⁰⁵ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 445

¹⁰⁶ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 17

¹⁰⁷ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 44

kontrolu nad obsazenými zeměmi, ulehčit jejich militarizaci, germanizaci, zužitkování hospodářských zdrojů a zajistit hospodářskou soběstačnost Německa. Při přizpůsobování ekonomiky potřebám války a v intencích germanizační politiky byly určité závody a obory zcela preferovány a některé naopak potlačovány. Funkci trhu jako regulátora výroby nahradily direktivně stanovené úkoly. Cena se nevytvářela na trhu, nýbrž byla většinou stanovena a priori z moci úřední.¹⁰⁸ V českých zemích bylo aplikováno válečné řízené hospodářství podle německého vzoru a týkalo se všech hospodářských odvětví.

Pro protektorát byly nejvyššími orgány řízeného hospodářství berlínské ministerstvo hospodářství, říšské vrcholné odvětvové orgány a také Hermann Göring jako pověřenec pro čtyřletý plán. Jejich příkazy prováděl zpravidla Úřad říšského protektora. Svá oddělení zřídilo na Úřadu říšského protektora, v celní službě a ve finančních institucích říšské ministerstvo financí. Německá kontrola českého hospodářství eskalovala v lednu 1942 po nástupu Waltera Bertsche, jako nového ministra hospodářství a práce. Pod vedením říšského státního ministra K. H. Franka pak vznikl v roce 1943 ústřední hospodářský štáb. Tento orgán v sobě sdružoval vedoucí představitele nejvýznamnějších řídicích orgánů protektorátního hospodářství.¹⁰⁹ Způsoby zásahů do hospodářství se řídily podle momentální i dlouhodobé potřeby nacistického Německa. I v tomto odvětví byl uplatňován vůdcovský princip s posílením centrálního rozhodování o všech hlavních oblastech hospodářské činnosti podniků.

Po legislativní stránce představovalo řízené hospodářství nepřehlednou spleť nařízení, výnosů a vyhlášek, které obsahovaly nejrůznější příkazy, zákazy a organizační opatření.¹¹⁰

Mezi základní znaky řízeného hospodářství můžeme zařadit určování závazných cen a následnou kontrolu jejich dodržování. Po obsazení českých zemí přešel ihned okupační režim k politice určování cen a její kontroly. To mělo však za následek růst

---

¹⁰⁸ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 456

¹⁰⁹ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 456

¹¹⁰ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 457

cen, které stoupaly poměrně rychle až do roku 1942, kdy se do značné míry stabilizovaly. Orgán, který měl ve své kompetenci tvorbu cen zboží a služeb tak i její kontrolu byl od léta 1939 Nejvyšší úřad cenový (NÚC). Ten udělil v roce 1940 několika podnikům i celým oborům právo pro samostatnou tvorbu cen na základě vlastních cenových propočtů. To mělo za následek další růst cen. V oblasti kontroly prováděl NÚC prohlídky výrobních, obchodních a skladovacích prostorů a mohl také nahlížet do účetnictví. Porušení cenových nařízení trestalo pokutami, vězením nebo dokonce zrušením podniku. Přečinem byl prodej za jinou než úřední cenu, hromadění zásob, přeplácení zboží nebo třeba odmítnutí dodat zboží, které bylo na skladě.¹¹¹

Jedním z dalších znaků bylo centrální řízení mezd. I v této oblasti přešli okupanti po zřízení protektorátu plynule k přímému řízení mezd. Zástupci dělnictva se nemohli účastnit rozhodování o mzdových otázkách a určování hladiny mezd. Úprava pracovních podmínek pomocí kolektivních smluv byla zakázána jako stávkový čin za zvýšení mezd, které byly navíc brutálně potlačovány. Pro úpravu mezd, pracovních poměrů v různých oborech a podnicích bylo do konce roku 1942 vydáno více než 130 vyhlášek a nařízení. V roce 1940 přešla mzdová politika do kompetence říšského protektora. Její kontrolu v roce 1942 převzaly úřady práce. Nacistický režim se pokusil zastavit vzrůstající inflaci pomocí zmrazení nejen cen, ale také mezd v letech 1941-42 a tak až do konce války zůstaly mzdové sazby nezměněny.¹¹²

Dalším typickým znakem bylo rozmísťování pracovních sil prostřednictvím úřadů práce. Okupační síly v českých zemích zavedli systém nucené práce. Pracovníci ztratili právo svobodně si vybrat povolání i zaměstnavatele, u kterého by ho vykonávali. Přesuny pracovních sil postihli nejenom dělníky, ale i samostatně hospodařící osoby, studenty, důchodce a invalidy. Do práce museli nastoupit i osoby, které by ze své vůle do práce nenastoupily, protože neuposlechnutí příkazu nástupu do práce bylo tvrdě postihováno. Nařízením z 31. března 1939 byl omezen volný pohyb dělníků pracujících v zemědělství do jiných odvětví hospodářství. V červnu pak vyšlo další nařízení, které přikazovalo pracovní síly do zemědělství na dobu tří měsíců. V létě 1939 byla dokonce

---

¹¹¹ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 457, 458

¹¹² Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 459

vyhlášena všeobecná pracovní povinnost pro muže ve věku od 16 do 25 let na dobu jednoho roku s možností jejího prodloužení.¹¹³ Nástup do pracovní povinnosti v sobě skýtal další prostředek perzekuce tím, že po nástupu byl pracovníkovi automaticky zrušen dřívější pracovní poměr. Důležitými orgány pro omezení a kontrolu pohybu pracovních sil byly úřady práce vytvořené vládním nařízením č. 193/1939. Úřady práce, které byly později podřízené přímo říšskému protektorovi, nahradily dřívější zprostředkovatelný práce a jejich základním úkolem byl nucený nábor pracovníků pro práci v Německu a práci v domácím válečném průmyslu. Dále spadalo do kompetence úřadů sjednávání a rozvazování pracovních poměrů, tím přišli zaměstnanci o další právo o své vůli ukončit pracovní poměr. Od roku 1941 byla pracovní povinnost rozšířena na muže a ženy od 18 do 50 let, kterým mohla být práce přikázána, a byly také zavedeny pracovní knížky pro všechny pracující, které se staly spolu s osobními průkazy povinnou součástí prokazování osobní totožnosti před úřady. Po vyčerpání volných rezerv pracovních sil, které byly ze začátku nabírány pro práci do Německa, do zemědělství a z civilní výroby byly přesouvány do výroby válečného průmyslu, začaly být do práce přikazovány i ženy z domácností, a také se začalo tzv. pročešávat zaměstnance z různých podniků a úřadů, které dostávaly příkazy uvolnit určité procento zaměstnanců pro účely pracovního nasazení. Některé podniky nebo nevýrobní instituce byly dokonce uzavřeny.¹¹⁴

Přísný centrální direktivní systém, byl uplatněn i v průmyslové výrobě při udělování zakázek, hospodaření se surovinami, palivy a elektrickou energií.¹¹⁵ Již výše zmíněným vládním nařízením č. 168/1939 Sb., bylo zřízeno pět ústředních svazů. Svazy byly povinny přijímat od ústředních úřadů příkazy nebo na ně mohla být přenesena část jejich kompetence. Původní svépomocné organizace se tak přeměňovaly na instituce veřejné správy s nařizovací pravomocí. Jednou z nejdůležitějších organizací byl Ústřední svaz průmyslu pro Čechy a Moravu. Tento svaz měl rozsáhlou pravomoc

---

¹¹³ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 459

¹¹⁴ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 460

¹¹⁵ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 460

v podobě určování objemu a sortimentu produkce podniků, přidělování surovin, paliva, rozhodování o zřízení, zastavení nebo sloučení podniků atd.¹¹⁶

Strategický význam mělo zemědělství. Na základě vládního nařízení z 18. září 1939 dostalo ministerstvo zemědělství široké kompetence v rozhodování o klíčových otázkách tohoto odvětví. Mezi ně patřilo vydávání příkazů o výrobě, výkupu, distribuci, skladování a zpracování zemědělských produktů, provádění prohlídek, kontrola účetních dokladů, a také vyhlášení závěry na hospodaření s některými výrobky, což znamenalo konec volného trhu. Pro hospodaření s určitými produkty byly zřízeny tržní svazy. Členy se staly všechny osoby, které se podílely na výrobě daného produktu od počátku až po jeho přebrání konečným spotřebitelem. Po vytvoření Svazu zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu v roce 1942, byla struktura svazů dokončena. Velkým zásahem do běžného života lidí na venkově byla dodávková povinnost. Povinné dodávky byly stanoveny takovým způsobem, že rolník musel prodat celou svou produkci až na samozásobitelské normy krmiva a osiva, za podhodnocené úřední ceny. To vedlo k likvidaci volného trhu. Zakázáno bylo i prodávat vlastní produkci někomu jinému než určeným obchodníkům. Za nedodržování dodávek, nepovolené porážky zvířat a černý obchod byly v některých případech vyneseny i rozsudky smrti.¹¹⁷

Dalším specifickým znakem přímo řízeného hospodářství byl přidělový systém zásobování, který by v protektorátu zaveden měsíc po začátku války v říjnu 1939. Tento systém měl za úkol regulaci spotřeby základních druhů zboží. Volbu při nákupu na trhu tak vystřídal lístkový systém. O množství zboží, které bude na trh dodáno, nakoupeno a spotřebováno rozhodovaly ústřední orgány. Ze začátku se přidělový systém vztahoval pouze na základní potraviny a mýdlo. Později se rozšířil i na ostatní druhy potravin a zboží, které byl k dostání pouze na základě předložených lístků nebo poukázek, o které se muselo individuálně žádat.¹¹⁸

Jako poslední významný rys řízeného hospodářství uvedu kontrolu zahraničního

---

¹¹⁶ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 461

¹¹⁷ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 462, 463

¹¹⁸ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 463, 464

obchodu a platebního styku. Tato kontrola spočívala v povolovacím řízení a devizové kontrole. Povolovací proces, který prováděla Dozorčí úřadovna při ministerstvu průmyslu, se vztahoval na veškerý vývoz a na velkou část dovozu. V roce 1940 přešla kompetence v oblasti hospodaření se zemědělskými produkty nově zřízené Českomoravské úřadovně pro dovoz a vývoz výrobků hospodářství vyživovacího a zemědělského. Tyto orgány rozhodovaly nejenom o povolení dovozu určitého zboží, ale i tom jak s tímto zbožím bude naloženo. Některé výrobky bylo zakázáno dovážet a naopak některé zboží zakázáno vyvážet. Rozhodujícím orgánem pro povolení vývozu byla Dozorčí úřadovna a z devizového hlediska zvláštní orgán Národní banky. Platby mezi třetími státy a protektorátem byly po zrušení celní unie prováděny přes centrální clearing v Berlíně, jak bylo výše blíže popsáno. Vývozem byly odčerpány domácí zdroje pro válečné cíle, velká část dovozu sloužila k militarizaci průmyslu a devizový výnos z mezinárodního obchodu si přivlastnila Německá říšská banka v Berlíně.¹¹⁹

4.5 Germanizace hospodářství protektorátu

Postupné vytlačování Čechů z hospodářství bylo součástí plánu likvidace českého národa. Prostředky, které Němci ke germanizaci českého hospodářství používali, můžeme rozdělit na několik skupin.

Prvním prostředkem bylo získávání účastí v českých průmyslových podnicích. Němci ještě před obsazení českých zemí měli připraven plán jak ovládnout český průmysl. Prostřednictvím Svazu německého průmyslu se sídlem v Liberci získávali cenné informace o rozložení vlastnictví akcií a cizích účastí na českém průmyslu. Dále měli své důvěrníky v německých peněžních ústavech, kteří sledovali hospodářské procesy v českých zemích. Po okupaci byla tato činnost prováděna způsobem, že dr Müller, který se stal zvláštním pověřencem u Národní banky, rozeslal všem důležitým podnikům dotazník, na základě kterých zjišťoval potřebná informace o jejich majetku, vzájemných účastí v protektorátu i v cizině. Tato evidence vedená Národní bankou byla doplněna analogickým oddělením u úřadu říšského protektora a jeho nařízením o povinnosti hlásit určité skutečnosti o podniku z 6. dubna 1940. Tímto způsobem Němci získali dokonalý přehled o stavu majoritní držby našeho průmyslu a mohli hned po

---

¹¹⁹ Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004, s 464

okupaci lehce získávat rozhodující vliv vykoupením potřebného počtu podílů v průmyslu, na němž jim záleželo.¹²⁰ Většinu účastí legálně koupili ještě před okupací a bezprostředně po ní ze státovek a drobných papírových peněz, které byly staženy v odtrženém pohraničí. V případech, kdy Němci neměli dostatek prostředků pro nákup rozhodující účasti na podniku, začala fungovat pomoc berlínských nebo i zdejších německých peněžních ústavů formou úvěrů. Kupní ceny byly v takových případech značně podhodnoceny, že koupě prakticky rovnala vyvlastnění.¹²¹ Němci však používali celou řadu jiných metod, jak ovládnout české podniky jinou než legální cestou.

Takovou typickou metodou se stala arizace židovského majetku. Základní normou pro svévolné zabavování židovského majetku bylo nařízení říšského protektora o židovském majetku z 21. června 1939 a na něj navazujících devět prováděcích výnosů.¹²² O arizaci a konfiskaci židovského majetku je pojednáno v samostatné kapitole této práce. S arizací úzce souviselo i ustanovování komisařských vedoucích. Jednalo se o podniky, jejichž majitelé ze strachu před nacistickým pronásledováním z rasových či politických důvodů emigrovali do zahraničí nebo větší část kapitálu společnosti vlastnili příslušníci států, které s Německem vedly válku. Jako příklad můžeme uvést případ Vítkovického těžířstva, které nakonec skočilo v koncernu, A. G. Reichswerke Hermann Göring nebo Báňské a hutní společnosti, která byla do té doby nacházela ve francouzských rukou.¹²³

Pozice v ryze českých průmyslových společnostech a jejich obsazování, kde se okupantům nepodařilo získat účast ani cokoliv namítat z rasových důvodů, probíhala na základě politických záminek, jako například schvalování atentátu na Heydricha nebo pro cenové přestupky. Jako příklad můžeme uvést Českomoravské strojířny, kde byl do funkce generálního ředitele dosazen Němec hned po odstranění českého generálního ředitele a popravě vedoucích úředníků nebo Podolské sanatorium, jehož akcie byly prohlášeny za neplatné a sanatorium přebralo SS. Germanizovány byly české podniky i jen z toho důvodu, že pracovaly v exportu nebo měli zajímavé zahraniční účasti a

---

¹²⁰ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 93

¹²¹ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 94

¹²² Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 94

¹²³ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 95

takové důležité firmy měli být podle názoru okupantů vedeny Němcem, aby se předešlo nekontrolovatelnému styku Čechů s cizinou.¹²⁴

4.6 Stav hospodářství po ukončení okupace

Po ukončení okupace českých zemí, se hospodářství nacházelo ve velmi žalostném stavu. Němci doslova vysáli z českého hospodářství, co mohli. Česká měna byla rozvrácena inflací bez jakýchkoliv rezerv pro zahraniční obchod. Nad státními financemi se vznášel stín obrovského státního dluhu. Komerční aktiva byla nahrazena nedobytnými pohledávkami za Říši.¹²⁵ V oblasti zemědělství a energetiky za sebou nechali okupanti zničená pole, lesy, vybrakované a zatopené doly, neudržované těžební zařízení a důlní stavby, opotřebované a rozbité elektrárny a plynárny. V odvětví průmyslové výroby vyrabované sklady, poškozené továrny a stroje, které byly povětšinou odvečeny do Německa a jednostranně rozvinutý průmysl pro válečnou výrobu, jehož zpětné převedení na mírovou výrobu si vyžádalo velmi vysoké náklady a investice. V dopravě nastal katastrofální nedostatek automobilů, lokomotiv a ostatních dopravních prostředků. Zničeno bylo mnoho mostů, tunelů a další infrastruktury. Problém nastal i v podobě přebujelého administrativního aparátu a také otrockou prací zdravotně i morálně podlomeném dělnictvu.¹²⁶

---

¹²⁴ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 96

¹²⁵ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 177

¹²⁶ Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946, s 178

5. Majetková perzekuce ve vztahu k židovskému obyvatelstvu

5.1 Způsob a etapy majetkové konfiskace židovského majetku

První etapa arizace židovského majetku začala probíhat bezprostředně po 15. březnu 1939. Po obsazení a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, byl jedním z hlavních cílů nacistických okupantů převést do svých rukou veškerý židovský majetek. Odhaduje se, že v židovských rukou byla před druhou světovou válkou asi třetina průmyslového a bankovního kapitálu v Československu. Velkou část těchto podniků vlastnilo několik židovských bohatých rodin.

Největší hutnický kombinát, Vítkovické železářny v Moravské Ostravě, řídila vídeňská větev Rothschildů. Nejvýznamnější doly v ostravsko-karvinské pánvi vybudovali v podstatě Gutmannové. Také na Kladensku byly některé doly v židovském vlastnictví. Petschkova rodina vlastnila v Praze bankovní dům a doly v Mostě, Falknově (nyní Sokolov) a Duchcově. Weinmannové v Ústí nad Labem byli majiteli uhelných dolů v severních Čechách. Židé měli převahu v dřevařském průmyslu, sklářství, kloboučnictví, textilu, pleteném zboží a galanterii i v jiných průmyslových odvětvích.¹²⁷

Němci získali kontrolu nad majetkem těchto židovských rodin jak dobrovolně tak i vynuceným jednáním pomocí vyhrožování a vydírání. Z počátku německé úřady podporovaly židovskou emigraci a snažily se přimět co největší část židovského obyvatelstva k útěku do zahraničí. Za takovou cestu museli emigranti nejenom zanechat říši většinu svého majetku, ale také platit vysoké poplatky. Všechny záležitosti okolo emigrace zajišťovala Ústředna pro židovské vystěhovalectví. Ústředna vyřizovala pro žadatele formality k emigraci, zajišťovala převzetí majetku emigrujících osob a zároveň vykonávala dohled nad židovskou náboženskou obcí. Byla také složkou nacistického zpravodajské služby SS Sicherheitsdienst, která od roku 1939 plnila funkci politické rozvědky a kontrarozvědky jako součást Hlavního úřadu říšské bezpečnosti.¹²⁸ Jejím úkolem bylo vyhledávat a zajistit vystěhování Židů do států, které je přijmou. Hlavním

---

¹²⁷ Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: Osud židů v protektorátu 1939-1945, Trizonia, Praha, 1991, s 37

¹²⁸ http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/599876?hodnoceni=1

účelem vystěhování Židů z území Protektorátu, bylo získávání značných finančních prostředků a majetku emigrujících Židů za pomoci tzv. čerpání fondů židovských obcí.¹²⁹ Většina nemovitostí byla začleněna do největšího nacistického průmyslového koncernu Hermann Göring Werke. Pozoruhodný byl případ České eskomptní banky v Praze, kterou nátlakem a různými jinými prostředky převzala Drážďanská banka v únoru 1939, měsíc před německou okupací. Banka se pak stala hlavním nástrojem tzv. arizace židovského kapitálu. Její tři ředitele dr. Feilchenfelda, dr. Lüba a dr. Kantora nacisté zavraždili.¹³⁰

Původně měli mít v ústředně rozhodující pravomoci představitelé protektorátních úřadů, ale od října i zde všechny kompetence přešli na příslušníky SS. Protektorátu bylo odejmuto právo vystavovat pasy, které mohli nadále vydávat jen německé úřady. Po vypuknutí druhé světové války a napadení Sovětského svazu v roce 1941 přerušili Němci veškerá jednání s židovskými vlastníky podniků a továren. Podmínky, které byly dohodnuty pro přebírání židovského majetku, přestali plnit. Židům už nebylo prakticky umožněno emigrovat a nacisté se rozhodli k řešení židovské otázky pomocí jejich likvidace v plynových komorách. Přesto se povedlo mnoha Židům, odhaduje se kolem třiceti tisíc, i členům výše jmenovaných bohatých židovských rodin uniknout do zahraničí a tím se vyhnout vyhlazovacím táborům.¹³¹

Bezprostředně po okupaci byla učiněna první protižidovská opatření. Již 20. března vydal velitel civilní správy III. Vojenské skupiny Henlein nařízení, podle kterého se zakazovalo dosazování komisařů anebo správců do židovských podniků, bylo zakázáno kupovat, propachtovávat a darovat podniky, které jsou zcela nebo částečně v židovském vlastnictví.¹³² Dne 21. března 1939 bylo vydáno vládní nařízení o správě hospodářských podniků a dozoru nad nimi. Na základě tohoto nařízení mohly orgány státní správy, jestliže to vyžaduje veřejný zájem, dosadit do podniků důvěrníky. Říšský protektor však vydal svoje vlastní nařízení, které díky velmi rozsáhlého židovského

---

¹²⁹ http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/599876?hodnoceni=1

¹³⁰ Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: *Osud židů v protektorátu 1939-1945*, Trizonia, Praha, 1991, s 37, 38

¹³¹ Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: *Osud židů v protektorátu 1939-1945*, Trizonia, Praha, 1991, s 38

¹³² Pasák, T.: *Pod ochranou říše*, Práh, 1998, s 123

majetku a velkému počtu židovských podniků umožnilo okupačním úřadům prostřednictvím arizace germanizovat velkou část českých podniků.

Dne 29. března 1939, bylo vydáno nařízení o zákazu koupě a disponování židovským majetkem i majetkem jen z části židovským. V tomto případě byla možnost povolení výjimky, kterou mohli schválit pouze šéfové civilní správy Henlein v Praze a Bürckel v Brně.¹³³

Druhá etapa arizace byla započata, když říšský protektor Neurath vydal 21.6.1939 nařízení o židovském majetku, v němž byla na území protektorátu pro definici židovství poprvé uplatněna rasová kritéria norimberských zákonů a jimž si vyhradil všechna zásadní rozhodnutí v otázkách arizace a rozšířil jím monopol okupačních orgánů při rozhodování o židovském majetku.¹³⁴ K nařízení o židovském majetku bylo vydáno několik prováděcích výnosů říšského protektora, které budou podrobněji předmětem následujících podkapitol.

Hlavním cílem výnosu bylo převést židovský majetek do německých rukou a předejít tak tomu, aby ho získala pro sebe protektorátní vláda, která se pokoušela spolupodílet na perzekuci občanů považovaných za Židy a získat tak pro Čechy z toho plynoucí výhody při obsazování uvolněných míst a židovského majetku, který protektorátní vláda odhadovala na 16 miliard korun.

Výnos stanovil, že židovský majetek lze převádět pouze na základě zvláštního povolení. Kromě toho si říšský protektor vyhradil právo jmenovat nucené správce tzv. treuhändry podle vlastního uvážení. Po technické stránce zajišťovala převod Ústředna pro židovské vystěhovalce tzv. Zentralstelle. Treuhändři směli se souhlasem úřadů prodávat svěřený majetek jiným Volksgenossen, tj. etnickým Němcům. Výtěžek takovýchto obchodů dostávala německá winterhilfe (nacistická organizace pro boj proti hladu a zimě).¹³⁵ Výnos z 21. června také nařizoval židům nahlásit a poté i prodat zlaté, platinové a stříbrné předměty, drahokamy a perly společnosti Hageda, která byla již v roce 1940 pověřena jejich zpeněžováním, a uložit všechny akcie, obligace a cenné

---

¹³³ Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998, s 124

¹³⁴ Kárný, M.: „Konečné řešení“ – Genocida českých židů v německé protektorátní politice, Academia, 1991, s 29

¹³⁵ Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: Osud židů v protektorátu 1939-1945, Trizonia, Praha, 1991, s 38

papíry u devizové banky. Předpisy o židovském majetku a židovských podnicích, byly formulovány takovým způsobem, že nepostihovaly pouze židovský majetek, ale i majetek nežidovských firem, které byly s židovskými podniky různým způsobem provázány.¹³⁶

Takzvaný prodej židovského majetku, byl ve skutečnosti podvod. Zentralstelle totiž předem připravila kupní smlouvu s již vyplněnou imaginární cenou. Tento formulář musel předvolaný majitel dát do dvou hodin notářsky ověřit a podepsaný vrátit. Skutečná tržní cena měla být zaplacená až po prodeji. Smlouvy pak byly převedeny do takzvaného emigračního fondu (Auswanderungsfond). K zdokonalení tohoto podvodu přispělo ještě protektorátní ministerstvo financí, které vydalo nařízení, podle něhož daň z prodeje hradil židovský účastník smlouvy.¹³⁷

Podle říšského protektora Neuratha, měly zkonfiskované střední podniky a obchodní firmy prostřednictvím arizace posílit hospodářské a sociální jistoty místních Němců a jejich přidělování mělo do Protektorátu přilákat další německé přistěhovalce. Do konce roku 1940 se na území Protektorátu Čechy a Morava přistěhovalo téměř půl miliónu říšských Němců. Z toho kolem 120 000 se jich usídlilo v Praze. Mnozí z nich dohlíželi na různé české instituce nebo působili u židovských firem jako árijští správci s tučnými příjmy. Typickým případem takových zbohatlíků mohou být dvě Němky, které se staly vedoucími v kloboučnictví, jehož původní majitelé byli čeští Židé. Obě komisařky, ačkoliv neměli v oboru vůbec žádnou praxi a pouze dohlížely, braly celkem 6 tisíc korun měsíčně, zatímco ostatních osm zaměstnanců podniku dostávalo dohromady pouhých pět tisíc.¹³⁸

Konečná třetí fáze arizace začala v říjnu 1941 v souvislosti s hromadnými deportacemi židů. Po tom co vyšlo druhé nařízení říšského protektora o péči o Židy a židovské organizace, byla jím Ústředna zmocněna k likvidaci židovského majetku deportovaných. Ve sběrných táborech byly osoby, které byly zařazeny do transportu

---

¹³⁶ Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: Osud židů v protektorátu 1939-1945, Trizonia, Praha, 1991, s 38

¹³⁷ Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: Osud židů v protektorátu 1939-1945, Trizonia, Praha, 1991, s 38, 39

¹³⁸ Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: Osud židů v protektorátu 1939-1945, Trizonia, Praha, 1991, s 39

nuceny k udělení plné moci, která opravňovala Ústřednu k převzetí jejich peněžních prostředků na vázaných účtech, depozit v bankách, ale i bytů včetně zařízení. Potom co na základě nařízení o ztrátě protektorátního občanství ze dne 2. listopadu 1942 začalo v protektorátu platit modifikované jedenácté nařízení k zákonu o říšském občanství, nebylo už plných moci třeba. Ze zákona veškerý majetek deportovaných osob propadal ve prospěch Říše.¹³⁹

Po začátku deportací Židů z území Protektorátu si začali dělat nároky na zkonfiskovaný majetek deportovaných Židů čeští i fašisté, kteří nutili vládu, aby ohledně této věci jednala s říšskými úřady. V jednom takovém dopise z listopadu 1941 se vyskytuje zmínka o jednání protektorátního ministra vnitra Ježka s Horstem Böhmem, německým šéfem protektorátní policie a bezpečnostních složek, o postupu proti Židům, Dopis vysvětluje, že veškerá opatření proti Židům jsou jeho věcí a že o proveditelnosti izolace Židů od árijského obyvatelstva se uvažuje.¹⁴⁰

Celková hodnota židovského majetku, který byl vyvlastněn za období Protektorátu Čechy a Morava se odhaduje kolem půl miliardy dolarů.¹⁴¹

5.2 Arizace židovského majetku

Jeden ze základních znaků nacistické ideologie a součást státní doktríny Říše byl antisemitismus. Eliminace židovského obyvatelstva a osob židovského původu z veřejného a hospodářského života náleželo k východiskům nacistické politiky. Hlavním prostředkem naplňování cílů této politiky v každodenním životě se stala arizace.¹⁴²

Arizace, z německého výrazu Arisierung, v širším smyslu představovala nastolení árijského hospodářského pořádku, potlačení a existenční zničení židovského

---

¹³⁹ http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/11/arizace

¹⁴⁰ Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: Osud židů v protektorátu 1939-1945, Trizonia, Praha, 1991, s 39

¹⁴¹ Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: Osud židů v protektorátu 1939-1945, Trizonia, Praha, 1991, s 39

¹⁴² Jančík, D., Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 13

obyvatelstva. To zahrnovalo nejen nucené vystěhování a vyhánění z území Říše, ale také omezování majetkových práv jako zákaz disponovat a využívat vlastní majetek, konfiskace majetku a další způsoby jeho vyvlastnění, mezi které můžeme zařadit nucené prodeje, rušení penzí, nájemních smluv, rušení a nucený výkup pojistek, placení daní a zvláštních dávek až po zákaz odborného vzdělávání či jeho dokončení. V užším smyslu arizace znamenala vyvlastnění majetku osob židovského původu a jeho převedení do rukou árijských správců a poté majitelů.¹⁴³

5.2.1 Arizace a její mechanismus

Arizační mechanismus se vyvíjel postupně od živelně prováděné arizace, formálně dobrovolné, která se však odvíjela od antisemitského teroru až k nucené arizaci, kterou řídil sám stát. Dnes obecně přijatá periodizace arizačního procesu v Německu, jejíž základy položil ve své již klasické práci z roku 1966 Helmut Genschel, rozlišuje šest fází.¹⁴⁴ Jako první fáze se označuje období řízeného pouličního teroru a vydání tzv. árijského paragrafu v období od 30. ledna 1933 do poloviny téhož roku. Druhá fáze charakteristická plíživým pronásledováním skončila počátkem roku 1935. Třetí fáze, ve které se navrátil pouliční teror, vyvrcholila 15. září vyhlášením norimberských zákonů. Poté až do podzimu 1937 probíhala čtvrtá fáze typická opět plíživým pronásledováním. Fáze pátá je vymezena obdobím podzimu 1937 až listopadu 1938. Neustále utužování a zostřování protižidovských opatření vyvrcholilo v noci z 9. na 10. listopadu v nacisty zorganizovaném pogromu známému jako křišťálová noc, čímž byla odstartována závěrečná šestá fáze arizace. Židé byli zbaveni veškerých práv a arizace byla řízena státem a institucionalizována. Převážná část arizací ale neproběhla v administrativně propracovanějších závěrečných fázích, nýbrž ve fázích první až čtvrté.¹⁴⁵ Na počátku roku 1938 bylo na území Německé říše arizováno odhadem ze 100.000 židovských podniků 60-70%.

---

¹⁴³ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 13

¹⁴⁴ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 19

¹⁴⁵ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 19

Vývoj arizace v českých zemích byl specifický tím, že v pohraničních územích, které byli odstoupeny na základě mnichovské dohody tak i na zbývajícím českém území obsazeném nacisty v březnu 1939 probíhala arizace ze začátku ve zrychleném tempu s obrovskou dynamikou. Z toho důvodu fáze jedna až pět jak byly výše popsány, které proběhly na území Německé říše, v zásadě odpadly. Jejich jistou obdobou byl zcela dobrovolný předvídatý útěk židovského kapitálu z českých zemí. Jako příklad bývá obvykle připomínána likvidace bankovního a hnědouhelného koncernu založeného Juliem Petschkem.¹⁴⁶ Institucionalizace vyvlastňovacího procesu proběhla podle vzoru k Německu připojeného Rakouska, kde proběhla v roce 1938.

Postup, kterým se řídila konfiskace majetku a likvidace židovských firem, byl v protektorátu normativně upraven na začátku roku 1940. Říšský protektor stanovil jako zhodnocovací místo (Verwertungsstelle) v Praze II, Soukenické ulici č. 7 sídlící nacionálně německou firmu Warenverwertungsgesellschaft m.b.H., která získala výsadní právo na distribuci zboží a zásob likvidovaných firem.¹⁴⁷ Každý z likvidátorů jí byl povinen nabídnout zboží firmy, která se rušila. Její obdobou byla Dewa-Deutsche Warenverwertungsgesellschaft Brünn, jejíž obchodní činnost spočívala v přebírání a následném prodeji konfiskovaných věcí a zboží po popravených, internovaných a persekovaných osobách.¹⁴⁸ V době světové války a velkého nedostatku zboží a surovin byl obchod v této oblasti velice výnosný. Cílem shromáždění obchodu s židovským zkonfiskovaným majetkem do těchto firem byla anonymizace konkrétního zabaveného zboží za účelem skrýt perzekuci, která byla s tímto zbožím spojena.

Arizace největších podniků, které měli strategické postavení v hospodářství, arizace obchodních domů a velkých exportních firem byla řízena říšským ministerstvem hospodářství spolu s ministerstvem financí, práce, výživy a zemědělství přímo z Berlína. Na území Protektorátu Čechy a Morava náležely veškeré tyto kompetence říšskému protektorovi, reálně pak hospodářskému oddělení jeho úřadu

---

¹⁴⁶ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 21

¹⁴⁷ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 17

¹⁴⁸ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 17

(Wirtschaftsabteilung), v jehož rámci pracovala skupina odborníků pro arizaci (Entjudungsreferat).¹⁴⁹ Nucení správci, které jmenoval říšský protektor, měli dočasně spravovat židovské firmy a připravit je k arizaci. Na nejnižším stupni nacistické správy náleželi věci týkající se arizace vrchním zemským radům (Oberlandräte). Arizace zemědělské půdy byla nejdříve řízena IX. odborem protektorátního ministerstva zemědělství, který převzal funkci bývalého Pozemkového úřadu. V roce 1942 tuto roli převzal Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu (Bodenamt für Böhmen und Mähren).¹⁵⁰ Další institucí, která se podílela na arizaci židovského majetku, byla na základě výnosu říšského protektora z července 1939 Ústředna pro židovské vystěhovalectví (Zentralstelle für jüdische Auswanderung). Ústředna byla podřízena veliteli bezpečnostní policie v protektorátu. Nejprve ji vedl Walter Stahlecker, kterého však brzy nahradil Hans Günther. Ústředna měla velký význam nejenom proto, že spravovala majetek osob, které se vystěhovali, mimo území Protektorátu, ale také přinutila ke spolupráci židovskou obec, kterou pak pověřovala realizací nacistických nařízení. České Ústředně byl podřízen také Vystěhovalecký fond pro Čechy a Moravu (Auswanderungsfond für Böhmen und Mähren). V jeho kompetenci byla správa majetku rušených židovských spolků, fondů, nadací a obcí. Později prováděl i likvidaci majetku deportovaných Židů. Další institucí, která spravovala část židovského majetku, byl Majetkový úřad u říšského protektora (Vermögensamt beim Reichsprotektor in Böhmen und Mähren), který byl pověřen správou zabaveného majetku prostřednictvím gestapa. Uvedené instituce byly mezičlánkem, jenž pracoval na zcizení především drobného movitého, ale i nemovitého majetku. Část nemovitého majetku dále předávaly do odborné péče specializovaných správcovských a likvidačních firem, které na arizační spolupráci s nacistickou správou založily svou existenci, část spravovaly tyto instituce samy.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 21

¹⁵⁰ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 21

¹⁵¹ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 22

5.2.2 Úloha bank v arizačním procesu a arizační úvěr

Německé peněžní ústavy, zvláště banky, hrály mimořádně důležitou roli při arizaci. V protektorátu sloužila bankám arizace nejen jako šance obohatit se na židovském majetku, ale také jako nástroj proniknutí německého vlivu do českého hospodářství a do velkých českých podniků, které banky postupně dostávali do sféry svého vlivu. Zpráva hospodářské skupiny Úřadu říšského protektora z 9. května 1941 v podkapitole nazvané „Průnik německého vlivu do průmyslu v důsledku odžidovštění“ vysvětlovala, že podíl židů na hospodářství protektorátu byl tak vysoký, že fakticky ve všech velkopodnicích a velkém počtu středních a malých podniků pracoval židovský kapitál.¹⁵² Po obsazení českých zemí okupačními vojsky mnoho židů uprchlo za hranice protektorátu a z toho důvodu zůstalo mnoho podniků bez managementu a finančního zajištění. Do těchto opuštěných podniků byli dosazováni prostřednictvím říšského protektora již výše zmínění treuhänderi. Do podniků, které byly předmětem konfiskace, dosazovalo gestapo německé komisařské správce. V té době se velká část židovských podniků zadlužovala u peněžních ústavů. Dosazení správci byli oprávněni k uzavírání úvěrových smluv. K uzavírání těchto smluv dostali pokyn, aby využívali služeb nacionálně německých peněžních ústavů. Zde se otevíralo obrovské pole pro německé velkobanky, jež byly nacistickou správou začleněny do procesu arizace, aby pomohly udržet výkonnost židovských podniků a pomohly převést všechny vhodné průmyslové podniky a obchodní firmy do německých rukou.¹⁵³ Banka plnila i roli treuhändera při finančním zajištění vycestování židovských klientů. Při tomto procesu spolupracovala s okupační administrativou. Každý jednotlivý případ banka projednala s nacistickou správou a zajistila její souhlas s vycestováním a také našla způsob, jak dotyčného zbavit majetku. Každý vystěhovalec musel vybranému německému peněžnímu ústavu, který mu byl výslovně doporučen okupační správou přenechat veškerý svůj movitý i nemovitý majetek. Až poté mu byly vydány výjezdní doklady. Banka dále dohlížela na zaplacení všech vysokých poplatků a daní, které byly uvaleny na židovský majetek. Ten

---

¹⁵² Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 27

¹⁵³ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 27

byl poté se souhlasem Úřadu říšského protektora hluboko pod cenou prodán a výtěžek byl převeden na majitelovo vázané konto. Většina finančních prostředků nebyla transferovaná do zahraničí a propadla ve prospěch Německé říše. Zisky z této činnosti byly značné, v letech 1939-1940 dosahovaly u Böhmisches Escompte-Bank a Böhmisches Union-Bank několika procent ročního zisku.¹⁵⁴ Takto získaný majetek dosahoval hodnoty více než půl miliardy korun.

Velkobanky se podílely na arizaci nejen průmyslových, obchodních a jiným firem, ale také menších peněžních ústavů či soukromých bankovních domů a jejich movitého i nemovitého majetku. Další zisky přinášela bankám správa židovských a nepřátelských nemovitostí, makléřská činnost a také obchod s akciemi židovských a národnostně českých podniků.¹⁵⁵

Nepřímý profit z arizace získávaly banky pomocí tzv. arizačního úvěru, který poskytovaly v podstatě všechny typy německých peněžních ústavů. Arizační úvěr byl úvěr, který banky poskytovaly arizátorům, kteří neměli dostatek finančních prostředků na nákup movitého či nemovitého majetku a bez jeho pomoci by nebyli schopni zakoupit například továrnu či obchod. Pro banku byl přínosem nejen kreditní úrok, který se pohyboval okolo 5%, ale také získávala nové významné klienty, čímž rozšiřovaly svůj podíl na trhu a konkurenceschopnost.¹⁵⁶

Arizační úvěr neměl být v arizačním procesu stěžejním zdrojem financování koupě nového nabyvatele nýbrž jen doplňkovým. Brzy však nejen v Protektorátu vyšlo najevo, že majetných a zároveň profesně zkušených zájemců o arizaci židovských podniků je velký nedostatek. Např. v červenci 1940 psal krajský vedoucí NSDAP v Brně Foltá Úřadu říšského protektora a vrchnímu zemskému radovi v Brně jako představiteli německé správy, že proces „odžidovštění“ se rozvíjí jen pomalu a nedostatečně, neboť z 881 židovského podniku evidovaného v roce 1939 se zatím nepodařilo arizovat pouhých 44 a do 344 firem byl dosazen treuhänder. Příčinu

---

¹⁵⁴ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 28

¹⁵⁵ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 28

¹⁵⁶ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 31

spatřoval v nedostatku peněz zájemců a malé ochotě tamních peněžních ústavů jim vyjít vstříc v otázce úvěru. Z nařizovaných likvidací podniků, k nimž nebyli nalezeni noví majitelé, měli údajně největší prospěch Češi, kterým na trhu ubývala konkurence a mohli proto hospodářsky expandovat.¹⁵⁷ Z tohoto důvodu dal říšský protektor souhlas k poskytování úvěrů s ručením říše v rámci tzv. říšské hospodářské pomoci i v případech, kdy německý zájemce o koupi židovského majetku neměl dostatečné finanční prostředky, aby pokryl větší část stanovené kupní ceny. To se vztahovalo i na osoby mimo území protektorátu, neboť cílem bylo, aby se zde usadilo co nejvíce Němců.¹⁵⁸

5.3 Právní předpisy o židovském majetku v Protektorátu Čechy a Morava

Základní normou, která upravovala nakládání s židovským majetkem, bylo Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku z 21. června 1939. Na toto nařízení navazuje 9 prováděcích výnosů říšského protektora o židovském majetku. Na otázku židovského majetku se však vztahovala i protektorátní opatření ministerstev, které obsahovaly stanoviska úřadu říšského protektora. Mezi taková opatření patřil výnos ministerstva spravedlnosti ze dne 4. května 1940 o vydávání osvědčení o nežidovské povaze podniků obchodními a živnostenskými komorami¹⁵⁹ nebo např. vyhláška ministerstva financí z 23. ledna 1940, která stanovila, že veškeré platby ve prospěch židů, židovských podniků a židovských sdružení, mohou být prováděny jen na vázané konto příjemce u devizové banky.

5.3.1 Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku

Tento základní předpis, který se týkal židovského majetku, byl vydán 21. června 1939 říšským protektorem von Neurathem a úředně vyhlášena v deníku Der Neue Tag.

---

¹⁵⁷ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 33

¹⁵⁸ Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 34

¹⁵⁹ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 69

Publikaci tohoto nařízení předcházel úvodní článek v novinách Der Neue Tag následujícího znění:

„Říšský protektor v Čechách a na Moravě vydal dnes nařízení o židovském majetku. Nařízení, které má pro zdravý rozvoj našeho hospodářského života na území Protektorátu rozhodující význam, tvoří právní základnu pro převod majetku, který je v židovském držení. Při tomto opatření říšského protektora jde o nařízení, které je diktováno výhradně zájmy hospodářství v zemích Čechy a Morava a připouští zcizení židovské držby jak ve prospěch Němců, tak i Čechů.

Již před delší dobou uplatňovaly se i zde snahy, které cílily k tomu, aby přeplňování obchodu a průmyslu cizím živlem, jež stále více převažovalo, byla učiněna přítrž. Tyto snahy byly jen v nejrůznějších případech korunovány pronikavým úspěchem. Teprve dnešní nařízení říšského protektora umožňuje přesun majetkových hodnot nutných v zájmu hospodářství.¹⁶⁰

Hned v úvodu nařízení odkazuje na výnos Vůdce a říšského protektora o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16. března 1939 na základě jeho článku 5 odst. 4, může říšský protektor, hrozí-li nebezpečí z prodlení, vydat nařízení nutná ve společném zájmu. V § 1 se ukládá Židům, židovským podnikům a židovským sdružením nakládat s nemovitostmi, právy na nemovitostech, hospodářskými závody a podíly na nich, cennými papíry všeho druhu, jakož i propachtovat pozemky a hospodářské závody a převádět pachtovní práva tohoto druhu jen se zvláštním písemným schválením.¹⁶¹ Podle § 2, toto povolení uděloval říšský protektor v Čechách a na Moravě, který měl možnost tuto příslušnost převést zcela nebo jen z části na jiné úřady. Židé, židovské podniky a židovské osobní sdružení byli na základě § 3 přihlásit u příslušného oberlandrata zemědělské nebo lesní pozemky, které byly v jejich vlastnictví nebo spoluvlastnictví nebo jimi pachtované do 31. července 1939. V § 4 jim bylo zakázáno nabývat nemovitosti a práva k nim, podílů na hospodářských podnicích a cenných papírů tak i přejímání či znovu zřizování hospodářských závodů a najímání nemovitostí. § 5 ukládal povinnost přihlásit předměty ze zlata, platiny, stříbra, drahokamy, perly a drahocenné a

---

¹⁶⁰ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 60

¹⁶¹ Grönský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 355, 356

umělecké předměty přesahující hodnotu 10.000,- K, v jejich vlastnictví nebo spoluvlastnictví, do 31. července 1939 u Národní banky nebo jí ustanovených míst. Důležitý byl § 6, který definoval, kdo se považuje za žida.¹⁶² Protektorátní vláda předložila vlastní návrh definice pojmu žid. Podle osnovy vládního nařízení měla být židem osoba, která pocházela ze čtyř židovských prarodičů. Výjimku měli tvořit osoby, u kterých alespoň jeden z jejich prarodičů nebo ona sama nebyli v době po 1. listopadu 1918 členy židovské náboženské obce a nevstoupili do manželství s židovskou osobou. Kdo pocházel ze tří židovských prarodičů, byl považován za žida, byl-li po 1. listopadu 1918 buď on sám, nebo jeho manželský partner členem židovské náboženské obce. Totéž platilo pro osoby ze dvou židovských prarodičů, pouze s tím rozdílem, že rozhodující nebyla celá doba po 1. listopadu 1918, ale den, kdy nařízení vstoupí v platnost.

Z omezení v hospodářském životě, mohli být vyňati Židé, na které se vztahovaly uvedené definice, pokud žili na území bývalých zemí Čechy, Morava a Slezsko nepřetržitě nejméně 50 let, nebyli členy komunistické strany a nebyli odsouzeni pro trestné činy spáchané z pohnutek nízkých a nečestných.¹⁶³ Ačkoliv mělo být stanovení pojmu Žid v kompetenci protektorátní vlády, uvedl Neurath ve výše zmíněném § 6 v život i na českém území norimberská kritéria. Za Žida se tak považoval ten, kdo pocházel od nejméně tří podle rasy úplně židovských prarodičů. Za úplně židovského se považoval prarodič bez dalších předpokladů, jestliže příslušel k židovské náboženské společnosti. Za Žida byl taktéž považován míšenec pocházející od dvou úplně židovských prarodičů, který dne 15. 9. 1935 náležel k židovské náboženské společnosti nebo byl po tomto dni do ní přijat, který dne 15. 9. 1935 byl v manželství se Židem nebo s ním po tomto dni do manželství vstoupil, který pocházel z manželství se Židem uzavřeného po 15. 9. 1935 nebo který pochází z nemanželského styku se Židem a byl narozen jako nemanželský po 31. 7. 1936.¹⁶⁴

---

¹⁶² Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 356, 357

¹⁶³ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut terezínské iniciativy, 2000, s 61, 62

¹⁶⁴ Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 356, 357

V § 7 nařízení byl definován židovský podnik. Za takový se považoval podnik, jehož majitel byl Žid. Podnik veřejné obchodní společnosti nebo komanditní společnosti se považoval za židovský, byl-li jeden nebo několik osobně ručících společníků Židé. K tomu, aby byl považován podnik právnické osoby za židovský, stačilo, aby jedna nebo několik osob povolaných k zastupování podle zákona nebo několik členů správní nebo dozorčí rady byli Židé nebo byli-li židé zúčastněni rozhodujícím způsobem podle kapitálu nebo hlasovacího práva. Rozhodující účast podle kapitálu byla dána více jak jeho čtvrtinou a rozhodující účast podle hlasovacího práva polovinou celkového počtu hlasů. Tato ustanovení platila obdobně pro společnosti podle horního práva, které neměly způsobilost k právům. Pokud nebyl 15. března 1939 členem představenstva, správní nebo dozorčí rady akciové nebo komanditní společnosti na akcie žádný Žid, předpokládalo se, že židé neměli rozhodující účast podle kapitálu nebo hlasovacího práva. Jestliže daného dne byl členem představenstva, správní nebo dozorčí rady jeden nebo více židů, platila opačná domněnka. Podnik se za židovský považoval i tehdy, byli-li pod rozhodným vlivem Židů. Toto ustanovení se tak mohlo vykládat velice volně. Byl-li vedoucí nebo jeden z několika vedoucích odbočky žid, považovala se za židovský podnik i odbočka nežidovského podniku. Obdobně platily předpisy § 7 i pro židovská osobní sdružení. Na základě § 9 mohl říšský protektor ustanovit správce, kterým stanovoval práva a povinnosti a kteří podléhali jeho doзору a příkazu. Také ho tento paragraf opravňoval k odvolání důvěrníků a vnučených správců dosazených podle protektorátních předpisů. Za jednání proti nařízení o židovském majetku nebo proti ustanovením k jeho provedení nebo jejich obcházení mohl být podle § 10 uložen trest vězení a peněžité pokuty. Vedle toho mohlo být nařízeno i zbavení či zabavení majetku. Postupovalo se podle říšskoněmeckého trestního práva, přičemž příslušné k vyšetřování byly německé soudy. § 11 opravňoval říšského protektora k vydání prováděcích nařízení. § 12 stanovil, že předpisy § 1, 2 a 4 mají zpětnou účinnost od 15. března 1939 s tím, že v mezidobí uzavřené obchody vyžadující schválení jsou právně neúčinné, dokud se dodatečně neschválí.

Toto nařízení nabylo účinnosti dnem 22. června 1939, jak bylo stanoveno v § 12.¹⁶⁵

---

¹⁶⁵ Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005, s 357, 358, 359

5.3.2 Přehled prováděcích výnosů říšského protektora k nařízení o židovském majetku

Na základě § 11 nařízení o židovském majetku z 21. Června 1939 byl říšský protektor oprávněn vydávat prováděcí a doplňovací předpisy. Celkem vydal říšský protektor devět prováděcích výnosů k tomuto nařízení, které jednotlivé body původního nařízení rozváděla, upravovala a měnila.

Prvním prováděcím výnosem říšského protektora v Čechách a na Moravě z 21. června 1939 bylo převedeno právo udílet schválení k dispozici s židovským majetkem ve smyslu § 1 nařízení na Oberlandraty, pokud se jednalo o hospodářské závody s méně než 100 zaměstnanci nebo ročním obratem nedosahujícím 3,000.000 K. Výjimku tvořily banky a pojišťovny.¹⁶⁶

Druhý prováděcí výnos z 8. prosince 1939 doplňoval první výnos tak, že kompetence Oberlandratů ve vztahu k cenným papírům byla také vyloučena. Schválení bylo vyžadováno u nabídek při nucené dražbě nemovitostí. Při žádosti o zanesení do veřejných knih bylo nutné přiložit prohlášení, že se na zanesení právního obchodu nepodílejí Židé. Z toho důvodu byla zavedena povinnost poučení právním zástupcem a notářem. Tato povinnost byla zavedena i u pozůstalostních soudů a soudního komisaře. Povolení vyžadovala také smlouva o dědictví, byli-li dědicové Židé. Dále prováděcí výnos upravoval, právní postavení nuceného správce.¹⁶⁷

Třetí prováděcí výnos byl vydán dne 26. ledna 1940. Na jeho základě bylo židům povoleno prodávat se svolením říšského protektora předměty ze zlata, platiny, stříbra, drahokamy a perly v jejich vlastnictví nebo umělecké předměty, jejichž cena přesahovala hodnotu 10.000 K. Prodat je mohli pouze obchodní společnosti s.r.o. Hageda, jejíž místo pro zužitkování se nacházelo v Praze II, v Hybernské ulici 32n.¹⁶⁸

Čtvrtý výnos ze 7. února 1940 zavedl povinnost pro židovské podniky a

---

¹⁶⁶ Krejčová, H., Svobodová, J., Hyndráková, A.: Židé v protektorátu, Hlášení Židovské obce v roce 1942, Dokumenty, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf 1997, s 269

¹⁶⁷ Krejčová, H., Svobodová, J., Hyndráková, A.: Židé v protektorátu, Hlášení Židovské obce v roce 1942, Dokumenty, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf 1997, s 269

¹⁶⁸ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut terezínské iniciativy, 2000, s 65

živnostenské provozovny přihlásit svůj majetek. Totéž platilo pro Židy, v jejichž vlastnictví se nacházely statky, pozemková práva a práva na pozemky, pokud nebyl tento majetek již dříve přihlášen podle § 3 nařízení. Totéž platilo, pro manželského partnera v manželství s Židem.¹⁶⁹

Podle pátého prováděcího výnosu z 2. března 1940, měli Židé ve lhůtě dvou týdnů deponovat akcie, kuksy, pevně zúročitelné hodnoty a cenné papíry v jejich vlastnictví nebo spoluvlastnictví u některé devizové banky. Dále výnos určil výjimky z cenností, které jmenovitě uvedl říšský protektor ve vyhlášce z 2. března 1940.¹⁷⁰

Šestý prováděcí výnos z 29. března 1940 odejmul kompetenci ve smyslu § 1 nařízení Oberlandratům u dalších podniků vyživovacího hospodářství a dřevoprůmyslu.

V sedmém výnosu z 10. července 1940 byla zavedena nutnost přípuštění pro osoby, které přebíraly správu židovského majetku. To se uskutečňovalo zanesením do seznamu vedeného u říšského protektora. Z této povinnosti byla vyňata jmění v celkové hodnotě nepřevyšující 100.000 K.¹⁷¹

Osmý prováděcí výnos z 16. září 1940, stanovil povinnost Židům, židovským podnikům a sdružením do 15. listopadu 1940 přihlásit cenné papíry v jejich vlastnictví. To platilo i pro devizovou banku, u níž byly cenné papíry deponovány.¹⁷²

Devátý a poslední prováděcí výnos říšského protektora o židovském majetku z 21. října 1940, který nabyl platnosti se zpětnou účinností od 15. března 1939, doplnil původní nařízení říšského protektora ze dne 21. června 1939. Na jeho základě, ve zvlášť odůvodněných případech, mohla být schválena výjimka pro Židy, židovské podniky nebo sdružení ke koupi nebo nájmu pozemku nebo hospodářského podniku.¹⁷³

---

¹⁶⁹ Krejčová, H., Svobodová, J., Hyndráková, A.: Židé v protektorátu, Hlášení Židovské obce v roce 1942, Dokumenty, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf 1997, s 270

¹⁷⁰ Krejčová, H., Svobodová, J., Hyndráková, A.: Židé v protektorátu, Hlášení Židovské obce v roce 1942, Dokumenty, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf 1997, s 270

¹⁷¹ Krejčová, H., Svobodová, J., Hyndráková, A.: Židé v protektorátu, Hlášení Židovské obce v roce 1942, Dokumenty, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf 1997, s 270

¹⁷² Krejčová, H., Svobodová, J., Hyndráková, A.: Židé v protektorátu, Hlášení Židovské obce v roce 1942, Dokumenty, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf 1997, s 270

¹⁷³ Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut tereziánské iniciativy, 2000, s 69

Závěr

Na závěr bych shrnul obsah a výsledky mé práce. Do první části této práce jsem zařadil kapitolu, která pojednává o situaci, která panovala po mnichovském diktátu, o jeho následcích a která následně vyvrcholila obsazením českých zemí a zřízení Protektorátu Čechy a Morava. V této části jsem se pokusil shrnout nejen historické okolnosti, které předcházely okupaci, ale zvláště vyložit a rozebrat základní právní normu, na základě které byl Protektorát zřízen, kterou byl Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, a její dopad na český právní řád.

V následující kapitole jsem pojednal obecně o perzekuci, o jejích druzích, formách a na uvedených příkladech ukázal, jakým způsobem se tyto druhy a formy často prolínají.

Ve zbývajících kapitolách jsem se zaměřil na určité odvětví perzekuce, mezi které jsem zařadil trestní perzekuci obyvatel Protektorátu, hospodářskou perzekuci na území českých zemí a perzekuci Židovského obyvatelstva ve vztahu ke konfiskaci jejich majetku nacisty na území Protektorátu. Snažil jsem se zkompletovat a popsat nejvýznamnější nejenom právní formy a prostředky perzekuce obyvatel Protektorátu, ale zejména jejich důsledky a dopady, které měly na obyvatelstvo českých zemí.

Myslím, že Němci se snažili udržet zdání, že opatření, která prováděli, byly na podkladě právních předpisů. Tyto předpisy byly však vydávány účelově a podle potřeb nacistického okupačního aparátu a staly se tak hlavním nástrojem perzekuce českých obyvatel. Jako příklad můžu uvést nařízení ze 7. června o právu vydávat právní předpisy v Protektorátu Čechy a Morava, na jehož základě mohl říšský protektor měnit autonomní právo, pokud toho vyžadoval společný zájem. Vydávané předpisy se často překrývaly a jejich výklad byl nejednoznačný, čehož využívaly různé instituce okupační správy k výkladu ve svůj prospěch. Téměř k dokonalosti tento systém dovedl zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich, jehož gestapo a jeho metody pronikly i do sféry justice, kterou při páchání svých zvěrstev už nadále prakticky nepotřeboval.

Nacistický okupační režim způsobil na území českých zemí nejen obrovské škody na hospodářství, osobním majetku, ale zejména na životech českých občanů.

Proto bych se chtěl ještě v závěru krátce věnovat odškodnění či případným reparacím za utrpení a škody, které v Protektorátu nacisté napáchali. Po konci druhé světové války se tomuto tématu věnovala konference v Postupimi. Vítězné mocnosti předpokládaly, že k válečným reparacím bude použit především německý majetek, který se nacházel na území toho kterého poškozeného státu. Na území Československa se jednalo zvláště o majetek sudetských Němců, kteří byli odsunuti. Tento majetek byl také jedinou možností získání aspoň nějaké náhrady za způsobené škody na českém území. Bylo jasné, že zdevastované Německo nebude moci válečné reparace platit a potom co se zotaví, bude žádat jejich zmírnění, zrušení nebo je dokonce jednostranně vypoví, jako to udělalo po první světové válce. Následkem toho by země jako Československo nikdy reparace nedostalo. Přesto majetek sudetských Němců zdaleka nestačil jako náhrada za zničené hospodářství nebo jako kompenzace rodinám za tisíce zavražděných.

Trochu jiná byla situace v odškodnění ve vztahu k židovskému majetku. Po válce připadlo mnoho židovského majetku státu na základě odúmrtí, když byly vyvražděny celé rodiny, ale také majetek osob, na které byla uvalena národní správa, přestože mohli původní majitelé o vrácení takového majetku zažádat. Příkladem dalších majetkových křivd byl zákon o likvidačním fondu měnovém, který byl přijat i přes velký odpor Rady Židovské náboženské obce. Na základě tohoto zákona byly sloučeny prostředky z nacistických konfiskací s majetky vyvlastněných Němců, kolaborantů a zrádců a převedeny do Fondu národní obnovy a následně do státního rozpočtu.¹⁷⁴ Část židovského majetku zvláště zlata, šperků a dalších cenností se po konci války stále nacházela v trezorech České eskomptní banky, České Union banky a Národní banky. Tento majetek byl však Rudou armádou odvezen do Moskvy.¹⁷⁵ Krátké poválečné období dávalo možnost uplatnit svoje restituční nároky, zejména podle zákona 128/1946 Sb. o neplatnosti majetkově-práv. jednání z doby nesvobody, bylo však přerušeno únorovými událostmi a komunistický režim většinu majetku znovu zestátnil.

Jednání s Německem o odškodnění obětí nacismu dlouhou dobu nepřinášela žádné výsledky. Až v roce 1997 byla uzavřena mezi ČR a SRN tzv. Česko-německá deklarace, na jejímž základě byl zřízen Fond budoucnosti. Jako partnerská organizace Spolkové nadace „Připomínka, odpovědnost a budoucnost“ byl Fond budoucnosti

---

¹⁷⁴ http://www.fzo.cz/prf_ods.do

¹⁷⁵ http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/11/arizace

pověřen zpracováním žádostí a výplatami v souvislosti s odškodněním obětí nacismu z České republiky. Česká vláda v roce 1998 vyjádřila vůli záležitost s restitucí židovského majetku vyřešit. Svým usnesením ze dne 25. listopadu 1998 č. 773 zřídila Smíšenou komisi, jejíž hlavním úkolem bylo shromáždit co nejvíce údajů a zdokumentování židovského majetku, který byl zkonfiskován nacistickými okupačními orgány i s jeho nakládáním po roce 1945 a také připravit návrh na právní úpravu zmírnění některých majetkových křivd způsobených obětím holocaustu.¹⁷⁶

Dalším krokem k vyrovnání se s majetkovými křivdami, které českým Židům byly způsobeny nacisty, byl zákon č. 212/2000 Sb. o zmírnění některých majetkových křivd obětím holocaustu. Tento zákon měl umožnit navrátit nemovitý majetek Židovským obcím, který jim byl nacisty zabaven od 29. září 1938 do 8. května 1945 a který byl k datu schválení zákona v držení státu. Podobným způsobem mohli získat zpět fyzické osoby umělecká díla ve vlastnictví státních institucí a také požádat o restituci zemědělského majetku a půdy. Dále byl zřízen nadační fond obětím holocaustu, do něhož stát převedl 300 milionů korun. Z této částky bylo vyplaceno 100 milionů ke zmírnění majetkových křivd. Z prostředků fondu je financována sociální a zdravotní péče pro ty, kteří přežili holocaust, rekonstrukce židovských památek na území ČR, podpora vzdělávacích aktivit v oblasti judaismu a také projekty sloužící k důstojné připomínce obětí holocaustu.¹⁷⁷ I přes snahu o odškodnění a zmírnění škod nejenom na židovském majetku, napáchaných okupanty za období Protektorátu, je jasné, že ke skutečnému navrácení majetku v plné míře nemůže nikdy dojít, stejně jako nikdo nevrátí českým obyvatelům Protektorátu jejich nacisty zmařené životy.

---

¹⁷⁶ http://www.fzo.cz/prf_ods.do

¹⁷⁷ http://www.fzo.cz/prf_ods.do

Seznam použitých zkratk

ČR	- Česká republika
SD	-Sicherheitsdienst
SS	-Schutzstaffel
NÚC	-Nejvyšší úřad cenový

Seznam použité literatury

- Brandes, D.: Češi pod německým protektorátem, okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945, Prostor, 1999
- Gebhart, J., Kuklík, J.: Velké dějiny zemí Koruny České, svazek XV.a 1938-1945, Paseka, Praha, Litomyšl, 206
- Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005
- Helmichová, Š.: Perzekuce bez soudu – cesta k vyhlazení Čechů, Český svaz bojovníků za svobodu, 2006
- Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky, Orbis-Praha, 1946
- Jančík, D, Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři – Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45), Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2005
- Kárný, M.: „Konečné řešení“ – Genocida českých židů v německé protektorátní politice, Academia, 1991
- Krejčová, H., Svobodová, J., Hyndráková, A.: Židé v protektorátu, Hlášení Židovské obce v roce 1942, Dokumenty, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf 1997
- Kvaček, R., Nálečka, V., Dejmek, J., Klaus, V., Pavlíček, V., Zudová-Lešková, Z., Mádr, P., Kokoška S., Weigl, J.: Nacistická okupace – sedmdesát let poté, sborník textů, Centrum pro Ekonomiku a Politiku, 2009
- Maršálek, P.: Protektorát Čechy a Morava, Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2002
- Mastný, V.: Protektorát a osud českého odboje, Eurolex Bohemia, Praha 2003
- Pasák, T.: Pod ochranou říše, Práh, 1998
- Petrův, H.: Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Nakladatelství Sefer, Institut terezínské iniciativy, 2000
- Průcha, V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl Období 1918-1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004
- Rothkirchenová, L., Hartmannová-Schmidtová, E., Dagan, A.: Osud židů v protektorátu 1939-1945, Trizonia, Praha, 1991

Sládek, O.: Zločinná role gestapa, Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945, Naše vojsko, 1986

Právní předpisy:

Sbírka zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1939 – 1942

Zákon č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem a o změně zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Internet – seznam použitých webových stránek:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Perzekuce>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Prvn%C3%AD_v%C3%ADde%C5%88sk%C3%A1_arbitr%C3%A1%C5%BE

<http://www.fondbudoucnosti.cz/>

http://www.fzo.cz/db_img/soubor317_674.pdf

http://www.fzo.cz/prf_ods.do

http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/11/arizace

http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/599876?hodnoceni=1

Summary

Assigned topic of this diploma thesis is “Legal Forms of Persecution of Citizens of the Protectorate 1939 – 1945”. Nazi occupation of the Czech lands in March 1939 and the subsequent establishment of the Protectorate of Bohemia and Moravia is a dark period in the history of our country. Nazi policy on the territory of the Protectorate was to intimidate, demoralize and decimate the Czech nation, which had difficult to tragic consequences for the Czech population. Its main objective was to use the economic potential of Bohemia and Moravia to the needs of Nazi Germany. The aim of this work is to assemble and describe the legal forms of persecution of people, used by the Nazis in the Protectorate, describe the mechanisms and especially its consequences for the Czech nation and the Czech country.

In the introduction part I tried to summarize, not only the historical circumstances that preceded the occupation, but especially to interpret and analyze the basic legal standard under which the Protectorate was established by a decree of the “Führer and Reich Chancellor” of the Protectorate of Bohemia and Moravia on 16 March 1939, and its impact on the Czech legal order.

The following chapter is devoted to persecution in general and its types and forms. On the presented examples I show how these kinds of forms often overlap. In the remaining chapters, I focused on particular sectors of persecution. First of all, I concentrated on the criminal persecution. This chapter is divided into three parts, according to senior officials of the occupying administration. I described there, concerning the particular periods, characteristic instruments, not only of legal persecution, and showed some examples of perverse consequences that had for the Czech nation.

The next chapter is devoted to the economic persecution of the Czech lands. In this chapter, I concentrated on methods used by occupants, who were literally sucking the Czech economy and abused it in their favour. The last chapter is focused on the property persecution of Jews. This chapter describes the different stages of “Aryanization” of Jewish property and its mechanisms and means used by the occupants, which are documented on a number of examples. In this chapter, main legal

standards, on the basis of which the confiscation of Jewish property occurred, are also discussed and described.

In conclusion I summed up the personal knowledge and impressions, which I acquired during this project and the study of special materials. At the very end I focused on the question of reparations and compensation for damages and crimes under the Protectorate caused by the Nazis, especially on the compensation of the Jewish population of the Czech lands.

Key words / Klíčová slova:

persecution – perzekuce, Protectorate – Protektorát, legal forms – právní formy

